

Dagsorden

for

Det norske arbeiderpartis 22de ordinære landsmøte 1915,

som avholdes i Trondhjem 22. – 25. mai.

1. **Møtets aapning.**
2. **Fuldmagternes godkjendelse.**
3. **Vedtagelse av forretningsorden.**
4. **Valg av møtets funktionærer.**
  - a. Ordstyrere.
  - b. Sekretærer.
5. **Beretning, regnskaper, budgetter.**
6. **Partiets love.** (Se forslagene nr. 1, 2, 3, 4, 5.)
7. **Agitation og forlagsvirksomhet.** (Se forslagene nr. 6, 7, 8, 9.)
8. **Pressespørsmål.** (Se forslagene nr. 10, 11, 12, 13, 14.
Pressefond side 28)
9. **Militærspørsmålene.** (Se forslagene fra nr. 15 til 26.)
10. **Kirkelige og religiøse spørsmål.** (Se forslagene fra nr.
27 til 33.)
11. **Alkohollovgivning.** (Se forslagene nr. 34 og 35.)
12. **Skolespørsmål.** (Se forslagene nr. 36, 37, 38, 39.)
13. **Boligsaken.** (Se forslag nr. 41.)
14. **Kooperasjonen.** (Se forslag nr. 42, 43, 44.)
15. **Stortingsvalgene.**
  - a. Program. (Se forslag nr. 40.)
  - b. Taktik
16. **Kommunetaktik.** (Se forslagene nr. 45, 46, 47.)
17. **Forskjellige forslag.**
  - a. Forandring i skattelovene. (Se forslag nr. 48.)
  - b. Godtgjørelse for tapt arbeidsfortjeneste. (Se forslag nr. 49.)
  - c. Fond for utvandring. (Se forslag nr. 50.)
  - d. Salg av rusdrik i partiets lokaler. (Se forslag nr. 51.)
  - e. Flere tillidshverv samtidig. (Se forslag nr. 52.)
18. **Valg.**
  - a. Formand, næstformand, sekretær, øvrige styremedlemmer og varamænd.
  - b. Revisorer med varamænd.
  - c. Et medlem av Arb. aktietrykkeri med varamand.
  - d. 3 representanter til det internationale socialistbyraa.
19. **Bestemmelse av tid og sted for neste landsmøte.**

Forslag til forretningsordenen.

Til at lede landsmøtets forhandlinger vælges 3 ordstyrere, der vekselvis og efter sig imellem avgjort orden leder møtets forhandlinger. Ønsker den ledende ordstyrer at delta i debatten, skal han overlade ordstyrerpladsen til den anden ordstyrer.

Den ledende ordstyrer bør søke at faa behandlingen av den foreliggende sak avsluttet i hvert enkelt møte og har derfor ret til at stille forslag om debattens avslutning med de indtegnede talere samt tidsbegrænsning for talerne.

Naar det er vedtat at avslutte debatten med de indtegnede talere, kan ikke andre talere indtegnes end forslagsstilleren, ordføreren for den forslagsstillende afdeling eller et nedsat utvalgs ordfører.

Til at føre forhandlingsprotokollen vælger møtet 4 sekretærer.

Protokollen skal indeholde diskussionsemnerne og de i forbindelse med disse fremsatte forslag og faldende beslutninger.

Der afholdes 2 møter daglig, nemlig formiddagen fra kl. 9—2, eftermiddagen fra kl. 4—7.

Alle forslag skal fremlægges skriftlig til ordstyreren, undertegnet med forslagsstillerens navn.

Efterat debatten om en sak er vedtat at skulle slutte, kan intet forslag stilles.

Alle avstemninger med undtagelse av styrevalgene foregaar ved haandsoprækning. Kun naar ordstyreren er i tvil eller naar 10 repræsentanter forlanger det foregaar avstemningen ved navneoprop. Ved avstemning ved navneoprop indtegnes repræsentanternes stemmegivning i protokollen.

Ved hvert formiddagsmøtes begyndelse oplæser den fungerende sekretær protokollen for den foregaaende dag, og dens godkjendelse sættes under avstemning. Protokollen for møtets sidste dag refereres til godkjendelse senest en time efter forhandlingernes avslutning.

Forslagsstillere eller indledere har ret til at benytte ubegrænset tid til indledningsforedrag, 10 minutter til første og 5 minutter til anden replik. Ingen av de øvrige repræsentanter har ret til at ha ordet mer end 3 gange i samme sak og henholdsvis 15, 10 og 5 minutter, medmindre møtet gir sit samtykke.

Repræsentanter, som forlanger ordet til forretningsordenen, tilstaaes ikke mere end 1 minuts taletid.

Indsendte forslag til landsmøtet.

Partiets love.

Forslag nr. 1.

Fra Smedenes forening, Kr.a.

Partiets love § 5, punkt 6, forandres til:
«Alle utgifter ved landsmøtet betales av partikassen.»

Motivering:

Foreningen mener, at naar partikassen betaler alle utgifter ved landsmøtet vil foreningerne helt ut kunne benytte sin repræsentationsret. Det vil ha sin store betydning for de mindre bemidlede partiforeninger, der av økonomiske grunde undlater at sende repræsentanter. Vi tror ogsaa at dersom vort forslag vedtages vil det ogsaa bidra til at landsmøterne for fremtiden avholdes der, hvor utgifterne blir mindst.

Vi er opmerksom paa at dette vil paaføre partiforeningerne en litt større kontingent til partikassen.

H. H. Svendsen.

W. Enersen.

Forslag nr. 2.

Fra Stenarbeidernes forening, Bergen.

§ 4, punkt 2, i partiets love foreslaaes at lyde saaledes:

Til landsmøtet har enhver tilsluttet forening, som har mindst 50 medlemmer og har opfyldt de i loven fastsatte pligter ret til at sende en repræsentant. Foreninger som har over 200 medlemmer har ret til at sende to repræsentanter. Smaa foreninger som ikke tæller 50 medlemmer kan i fællesskap vælge en repræsentant saafremt medlemstallet tilsammen er mindst 50.

Til grund for valget lægges det medlemsantal hvorfor er betalt kontingent sidste kvartal ioran valget. Samtidig med valg av repræsentanter vælges varamænd.

Motivering:

Det har paa de sidste landsmøter vist sig vanskelig at arbeide med saa store forsamlinger som den nuværende repræsentationsret gir adgang til og at en innskærnkning som foreslaat vil være til gagn for partiet.

Bergen den 26. februar 1915.

Med partihilsen for Bergens arbeiderparti,
Ivar Helleli.

Forslag nr. 3.

Fra Lilleelvedalens Arbeiderparti.

Lilleelvedalens arbeiderparti foreslaar, at repræsentationsretten til Arbeiderpartiets landsmøter indskrænkes til en repræsentant for hver valgkreds.

Karl Knutsen, formand.

Forslag nr. 4.

Fra ungdomslaget „Fremover“, Kr.a.

Forandringer i partiets love.

§ 4, punkt 6:

Sidste del av dette punkt fra «de har taleret o.s.v.», forandres til: «*De har taleret og forslagsret, men ikke stemmeret. Stortingsmænd kan ikke vælges som medlemmer av landsstyret.*»

Motivering:

Landsstyret er en institution, hvis opgave det er at skjømte partiets tarv mellem landsmøterne i de vigtige anliggender, men den bør efter vor mening som institution betragtet ikke faa nogen indflydelse paa landsmøtets beslutninger. De av landsstyrets medlemmer, der er aktive organisationsfolk, vil i alle tilfælder ha let for at bli valgt som almindelige repræsentanter.

Angaaende avsnittet om tingmænd, skal vi bare henlede opmærksomheten paa det forhold vi hadde i høst, da landsstyret var sammenkaldt for at ta stilling til det uhyre vigtige spørsmål om bevilgning til neutralitetsværn. Da møtte ikke mindre end 5 stortingsmænd foruten centralstyrets 2 — tilsammen 7 mand. Dermed fik i virkeligheden stortingsgruppen den overveende indflydelse paa avgjørelsen — og derfor blev vel resultatet som det blev.

§ 7. Der foreslaaes som nyt punkt:

«*Sekreteren maa ikke indeha andre lønede tillidshverv.*»

Motivering:

Partiets nærværende størrelse kræver fuldt ut sin mand. Forholdene i de sidste aar har været alt andet end tilfredsstillende.

§ 9, punkt 4. Hele punktet i sin nuværende skikkelse utgaar.

Istedet indsættes: «*I tilfælde av at enighet ikke kan opnaaes mellem stortingsgruppen og centralstyret, blir det centralstyrets (landsstyrets) majoritetsbeslutning som blir avgjørende.*»

Ad «Social-Demokraten»s statuter: Den politiske redaktør vælges av hvert landsmøte. Han er medlem av centralstyret og avgjørende i alle politiske spørsmål. Ved siden av ham ansætter landsstyret en teknisk-journalistisk redaktør.

I. Ertresvog,
formand.

Erling Winsnes,
sekretær.

Forslag nr. 5.

Fra Johan Evje, Grorud.

Jeg tillater mig at henstille til det ærede centralstyre at fremsætte forslag for første landsmøte til forandring i lovene saaledes, at centralstyrets sæte blir Kristiania, istedetfor som nu da det kræves at samtlige medlemmer skal bo inden byens grænser.

Som det vil erindres, blev Puntervold i Stavanger foreslaat som medlem av centralstyret, men han kunde ikke vælges, fordi han hadde 20 minutters vei utenfor bygrænsen.

Jeg haaper alle er enige i at det er en urimelighet som bør rettes.

Ærbødigt Johan Evje.

Agitation og forlagsvirksomhet.

Forslag nr. 6.

Fra Romsdals soc.-dem. kredsparti.

Partiets landsmøte uttaler at centralstyret bør søke sa langt man evner at drive socialistisk opplysningsarbeide blandt vore soldater, der er indkaldt til militærtjeneste. Da dette arbeide maatte forutsættes at komme saavel de faglige som de politiske organisationer til gode, saa maa man forutsætte at ogsaa den faglige landsorganisation vil yde økonomisk støtte.

Motivering:

Den længere øvelsestid som nu er indført særlig for rekruttskolens vedkommende gjør det umulig at drive et planmessigt opplysningsarbeide blandt soldaterne.

Dette er absolut nødvendig bl. a. for at motarbeide den paavirkning der drives fra militært hold. Men det viktigste er, at man under eksersisen kan samle og paavirke mandskaper, der kommer fra distrikter, hvor vor bevegelse ingen indflydelse har og distrikter med saa spredt en bebyggelse, at der vanskelig i en overskuelig fremtid kan tænkes dannet organisationer.

Man kunde ogsaa paa denne maate faa bibringe de mest avsidesliggende landdistrikters ungdom forstaaelsen av den moderne fagbevegelses beretigelse og krav.

Vi er fuldt opmerksom paa at et saadant arbeide vil bli søkt vanskeliggjort av de militære myndigheter.

Men samtidig mener vi at denne tvungne ansamling av ungdom paa moerne er et saa taknemlig arbeidsfelt at alle mulige midler maa prøves her.

Foruten at søke opplysning utbredt ved hjelp av aviser, brochurer og foredrag, saa maa man søke stiftet socialistiske klubber for paa denne maate at skaffe sig en organisationsmessig operationsbasis inden selve militarismens ramme.

Olav Bratset, f. t. formand.

Forslag nr. 7.

Fra Stavanger amts representantskap.

«Landsstyret ansætter en fastlønnnet agitator».

Motivering:

Repræsentantskapet mener, at en fastlønnnet agitator vil ha let for at sette sig ind i de forskjellige forhold, hvorunder vort folk lever, og vil derfor kunne tale den side av vor politik som bedst passer, samtidig som det tror; at de penger som blir anvendt paa den maate til agitation, vil være bedre anvendte end tillældet er nu.

Gudmund Aase, p. t. formand.

Forslag nr. 8.

Fra ungdomslaget „Fremover“ i Kr.a.

Ungdomsforbundet og partiet.

Partiet bidrar med kr. 1000.00 — et tusen kroner — til ungdomsforbundets arbeide blandt ungdommen. Beløpet opføres paa partiets budget.

J. Ertresvog,
formand.

Erling Winsnes,
sekretær.

Forslag nr. 9.

Fra Roverud arbeiderlag.

For at avhjelpe endel vanskeligheter for de av vore partifæller paa landsbygden som vælges til kommunale tillidshverv, tillater jeg mig at foreslaa at vi søker utvirket hos centralstyret for vort parti oprettelse av et paalidelig underretningsvæsen angaaende offentlige spørsmaal.

Den offentlige administration, ogsaa inden landskommunerne, er allerede og blir vidtløftigere aar for aar. Administration og de enkelte avgjørelser kræver indgaaende studier, som kun de færreste kan indlate sig paa.

Vor partipresse magter ikke at være retledende i saa henseende for vore meningsfæller i administration paa landet. For det første redigeres pressen mest ut fra fag- og byforhold, for det andet er flertallet av vore redaktører for landets lokale presse mindre kyndige i den kommunale forvaltning og altfor optat for dagen for at kunne ofre arbeide av betydning paa disse mange spørsmaal i forskjellige retninger og endelig er det en meget mer taknemlig opgave for pressen at være agiterende og refererende end paa forhaand at søke tilbunds i de stadig opdukkende nye og ofte vanskelige saker. Hertil kommer at selv om opgaver engang er berørt i en lokalavis, saa blir det i vor rastløse tid borte i massen. Naar saken skal behandles, uker eller maaneder senere, staar man like raadvild. Avgjørelsen kan likesaa litt føres mot som med vort partis interesser.

Selv et tidsskrift som «Det tyvende Aarhundrede» er for tiden i saa henseende uten betydning for os paa landet. Et tidsskrift er det meget vanskelig at faa tilstrækkelig utbredt og et periodisk skrift er ogsaa mindre formaalstjenlig allerede av den grund at man her trenger størrelse og utgivelse efter behov. I én maaned kan der forekomme flere saker i andre igjen ingen

Literaturen holdes ikke à jour i brukbar form og er vanskelig at faa — baade av stedlige og økonomiske grunde.

Jeg tillater mig derfor at foreslaa: Centralstyret for det norske Arbeiderparti besorger utarbeidet kyndig retledning angaaende offentlige administrationssaker vedkommende landskommunerne og paa hensigtsmessig maate spreder disse blandt vore meningsfæller

*

Antagelig vil saadan utarbeidelse lettest ske gjennom bl. a. bistand fra offentlige kontorer — og utbredelsen foregaa hurtigst og billigst ved særtryk som bilag til den stedlige presse.

En saadan ordning vil uten tvil styrke vor sak paa landsbygden i høi grad. Vore tillidsmænd vil gjennom en grei og kortfattet redegjørelse faa et sikkert grundlag for sin opfatning og avgjørelse, de unge, med interesse for offentlige saker, vil her høste opplysninger som kommer dem til gode gjennom hele deres fremtidige virksomhet og endelig vil en saadan ordning gi vælgermassen en bestemt følelse av tryghet, naar det gjælder vore bestræbelser for samfundets vel.

Ole Ruud.

Herman Engen,
f. t. formand.

Pressespørsmaal.

Forslag nr. 10.

Fra Drammens soc.-dem. ungdomslag.

«Angaaende partipressens stilling til organisationsmessig fattede beslutninger henstiller Drammens social-demokratiske ungdomslag til landsmøtet ikke at fatte nogen beslutning som vil hindre eller krænke den fri meningsutveksling inden partiet».

Johan Øydegard, sekretær.

Forslag nr. 11.

Fra Narviks arbeiderforening.

Punkt 8 i § 9. Under almindelige bestemmelser faar saadan ordlyd:

Aviser som skal være partiets organer, skal godkjendes som saadanne av landsmøtet (utenfor disse av landsstyret). Det paalægges enhver av partiet godkjendt avis, at arbeide i kontakt med de av fagorganisationen fattede beslutninger og under lønskampe eller andre tvistigheter søke nøie oplysninger om alle forhold saa at de med størst mulig aktivitet kan fremme arbeidernes krav og i samraad med fagbevægelsen skaffe oplysninger om alt som kan skade deres sak fra arbeidsgivernes side.

O. Björkmann.

Forslag nr. 12.

Fra Narviks soc.-dem. ungdomslag.

Partipressens stilling til organisationsmessig fattede beslutninger.

Man tillater sig at stille saadant forslag: Det paalægges partipressen at arbeide i kontakt med de av fagorganisationen fattede beslutninger og under lønskampe være mere aktiv paa arbeidernes side end hittil.

Motivering:

I fremtidens klassekampe vil utvilsomt fagorganisationen indta den fornemste plads. Dernæst politiken, og som 3dje led Kooperationen.

Under denne forudsætning mener vi, at det er pressens pligt først og fremst at respektere de av fagorganisationen fattede beslutninger saa man ikke oftere blir vidne til det sørgelige syn at arbeiderpressen *indtar front mot arbeiderne* under en lønskamp. Efter fagorganisationens utvikling vil selvfølgelig politiken forme sig saa det er lettere at holde sig det politiske program efterrettelig end det faglige.

Einar Østerli,
sekretær.

Konrad Jegtnes,
formand.

Forslag nr. 13.

Fra Narvik soc.-dem. ungdomslag.

Pensionstond for socialdemokratiske pressemand.

Man tillater sig at foreslaa for centralstyret for det norske arbeiderparti, at der oprettes et pensionsfond for socialdemokratiske pressemand. Fondets hovedformaal er:

- 1a. At understøtte mænd der har arbeidet i partipressens tjeneste og som enten paa grund av høi alder eller sygdom er sat ut av aktivitet.
- b. Ogsaa tjene som et slags arbeidsledighetskasse for pressemand der uforskyldt er sat ut av stilling og vanskelig kan søke sig anden beskæftigelse.
2. Fondet bestyres av centralstyret.

Motivering:

Alle som har hat befattning med arbeiderbevægelsen vet hvilken uriaspost det er at staa som ledere av partiets presse. Av en saadan mand forlanger man, at han skal ofre alt for den sak han forfægter; mens der ingen ting er gjort for at betrygge en slik mands stilling til nogen kant.

Indtræffer sygdom, tør det som oftest hælde vedkommende er henvist til partiets naade og den kan paa enkelte steder være meget vilkaarlig.

Et andet forhold er at en socialdemokratisk pressemand kan komme ut av stilling og *hatet* som de fleste selvfølgelig er av den besittende klasse kan det være vanskelig, — ja, ofte umulig at finde nogen anden beskæftigelse.

I slike tilfælde burde jo vedkommende ha et slags arbeidsledighetskasse — selvfølgelig med indskud av vedkommende selv — at falde tilbage paa.

Det er derfor nødvendig at denne sak kommer op til drøftelse snarest saa stillingen for de socialdemokratiske pressemand gjøres litt mindre utryg

Einar Østerli,
sekretær.

Konrad Jegtnes,
formand.

Forslag nr. 14.

Fra Indtrøndelagens arbeiderparti.

Landsmøtet henstiller til landsstyret at besørge utgit et socialdemokratisk barneblad.

Jeg anser det overflødig nu at komme med nogen større motivering av forslaget; dette vil i tilfælde ske paa landsmøtet. Jeg tror tanken om utgivelse av et socialistisk barneblad bør komme op til drøftelse, fordi jeg vet, mange tvilraadig har staat overfor spørsmålet, naar barnet vil holde et blad: Hvad for et av landets barneblade skal jeg abonnere paa for børnene? Jeg tror der er enighet om, at landets barneblade f. eks. «Børnetidende», «Norsk Barneblad» m. fl. i større eller mindre grad er uheldig som læsning for vore barn; et barneblad som blev redigert i en anden aand og tone end disse vil, tror jeg, for fremtiden ha en gavnlig indflydelse for vor saks fremgang.

Da tanken om et socialistisk barneblad har været under diskussion paa møter i flere foreninger viser ogsaa dette, at spørsmålet er aktuelt og bør komme til behandling paa landsmøtet.

Albert Moen.

Militærspørsmalene.

Forslag nr. 15.

Larvik soc-dem. Ungdomslag.

«Vi kræver hel avrustning som endelig maal». For at naa dette maa «enhver stats eller kommunerepresentant stemme mot enhver bevilgning paa militærbudgetterne, de ordinære som ekstraordinære bevilgninger».

Oscar Andersen,
f. t. formand.

For Larvik arb.parti
Kristian Hanssen,
sekretær.

Forslag nr. 16.

Spikerverkets arb. forening, Kr. a.

Til det principielle programs § 1, punkt 9, første del:

«Ved stemmegivning at stemme mot enhver bevilgning til militarismen, med militarismens avskaffelse som maal».

Osv. Martinsen, sekretær.

Forslag nr. 17.

Loge „Marcus Trane“, Verdandi, Trondhjem.

Bekjæmpelse av militarismen ved en kraftig og maalbevisst motagitation, ogsaa ved i Stortinget at stemme mot enhver bevilgning til militære formaal. Oprettelse av internationale nøytralitets og voldgiftsavtaler.

Motivering:

Vi vil ikke undlate at minde om alle de overgrep der fra de militære myndigheters side blir forøvet mot arbeiderklassen og især dem der har mot til at si sandheten. De som negter at trekke i morderdragten blir ubønhørlig dømt til flere måneders fængsel. Trods disse ting har vore representanter i Stortinget hvert aar stemt for at flere millioner kroner skulde anvendes til militære formaal. Dette jøgl maa der nu sættes en stopper for saa ikke de samme foreteelser gjentar sig som vi blev vidne til i 1914.

W. Kristiansen, formand.

Forslag nr. 18.

Sarpsborg arbeiderparti.

Punkt 9 paa det principielle samt paa stortingsprogrammet forandres til at lyde:

1. En stedsevarende nøitralitetserklæring.
2. Oprettelse av internationale voldgiftsavtaler.
3. Militærvæsenets avskaffelse.

H. M. Davidsen, formand.

Forslag nr. 19.

Narvik arbeiderforening.

Principielle program.

Punkt 9. *Militarismens avskaffelse.*

Aarlige internationale kongresser bør fatte beslutninger om en fælles optræden i alle Europæiske lande for effektive foranstaltninger der kan bervirke en samtidig internanional avvæbning.

Oprettelse av internationale freds- og voldgiftsavtaler.

O. Bjørckmann.

Forslag nr. 20.

Narvik soc.-dem. Ungdomslag.

Under henvisning til motiveringen for militærspørsmålet forutsætter vi, at Centralstyret aapner adgang til ad lovlig vei at fremme de i forslaget fremholdte synsmaater. Med f. eks. at suplere forslaget med tilsvarende ændringer i de bestaaende love.

Militærspørsmålet.

Vi henstiller til landsmøtet, at det tar militærspørsmålet op til alvorlig drøftelse og fastsætter fremgangslinjerne med mere posetiv politik for øie. Det er meningsløst — mener vi — at man har «*militarismens avskaffelse*» paa programmet og ved leilighet stemmer for militære bevilgninger.

Det maa paalægges vore representanter i kommunestyrene og i Stortinget at stemme imot enhver bevilgning til militære formaal samtidig bør mobiliserings- og generalstreik mot krig programmessig anerkjendes.

Under dette syn tillater vi os at fremkomme med saadant forslag:

Det bør være enhver socialdemokrats alvorligste opgave at bekjæmpe militarismen i hvilken som helst form den maatte ytre sig:

1. Ved at stemme imot enhver bevilgning til militære formaal.
2. Ved at arbeide for mobiliserings- og generalstreik mot krig.
3. Ved at negte at optræ som militær ved arbeidskonflikter.

Einar Østerli,
sekretær.

Konrad Jegtnes,
formand.

Forslag nr. 21.

Narvik soc.-dem. Ungdomslag

*Socialdemokratiets stilling til et land der selvforskyldt
deltar i en krig.*

Narvik soc.-dem. ungdomslag ønsker at dette spørsmål kommer op til drøftelse paa landsmøtet og at der muligens vedtas beslutning om at boy-cotte et land paa alle maater der selvforskyldt deltar i en krig og at man paa samme tid henstiller til fagforbundene intet at yde av sine midler og advare imot at organisert arbeidskraft stilles til vedkommende lands tjeneste.

Einar Osterli,
sekretær.

Konrad Jegtnes,
formand.

Forslag nr. 22.

Høilandets arbeiderparti.

Da det viser sig at militarismen faar mer og mer magt, saa opfordrer vi landsmøtet at ta beslutning eller henstille til vor stortingsfraksjon at stemme imot nogensomhelst bevilgning til skytterlagene. For det første er efter vort syn de penger aldeles bortkastet, og hvis det skulde gaa saagalt at der truffes ind 1 aars eksersis, saa maa de være aldeles overflødig disse skytterlag utover alle bygder. Det maa bli slut med statsunderstøttelsen til slike greier som skader mere end gavner, for ungdommen maa da vel paa et helt aar kunne lære massemyrderi saa nogenlunde. Ifølge jagtlovens § 1 er da vel ikke den som ei er gaardbruker eller eier av jagtterritorium, den person har da ikke engang lov at gaa gjennom andenmands markstrækninger med gevær paa nakken. De talrike fredslsynings rubrikker er i nærsagt alle lokalaviser til visse tider av aaret. Grunden til dette forslag er den, at skytterlagene utover bygderne er faktisk talt en hemsko for arbeiderbevægelsen. Det har vi beviser paa fra flere hold, for det er almindelig at bestyrelserne er av de værste bondearistokrati og mest reaktionære elementer som findes. Og de medlemmer av partiforeningerne som staar i skytterlagene, de møter næsten aldrig paa medlemsmøter.

I. C. M. Oie.

Forslag nr. 23.

Odda arbeiderparti.

Punkt 6 paa partiets valgprogram for 1912 opretholdes og tilføies:

Det paalægges Centralstyret snarest at utrede og omsende til partiforeningerne forslag om generalstreik som kampmiddel mot øket ovelsestid og økede militærbevilgninger.

Gjert Haga, p. t. formand.

Forslag nr. 24.

Trondhjems arbeiderparti.

Direkte aksjon mot militarismen.

Kampen mot militarismen maa føres skarper og mer hensynsløst end nogensinde. Militaristerne søker at utnytte enhver anledning og særlig den nuværende krise til at faa drevet igjennem nye rustninger og forlængede vaabenøvelser. Haand i haand med denne fanatiske militæragitation følger en undertrykkelsespolitikk, som man maa søke til Preussen for at finde sidestykke til. Det er aapenbart at hensigten er at styrke sin klasses magtposition og i samme grad svække arbeidernes.

Denne rustningsagitation og disse overgrep maa av arbeiderbevægelsen møtes med de kraftigste forholdsregler. Vi kan ikke lenger bare nøie os med protester og med at manifestere vor opfatning ved valgene. Vi maa

ogsaa mellem valgene og utenfor stortinget gjøre os gjældende. Vor politisk-parlamentariske kamp mot militarismen maa utvides til ogsaa at omfatte den direkte aktion.

I princippet er dette allerede erkjendt av vort landsstyre, som enstemmig har vedtat at støtte tanken om generalstreik.

Men man bør ikke stanse med dette. Det er uforsvarlig at vente til en krig staar for døren. *Man bør derfor desorganisere militarismen i fredstid.* Det bør nu bli den internationale arbeiderbevægelses nærliggende opgave.

Det spørsmål som derfor vil melde sig er *militærstreiken*. Ungdomsforbundet har længe beskjeftiget sig med tanken. Sidste ordinære fagkongres besluttet enstemmig at spørsmålene skulde sendes de tilsluttede foreninger til drøftelse. Det samme bør partiet gjøre, saa det kunde opnaaes fuld enighet om de fremgangslinjer man bør gripe til for at faa avskaffet militarismen.

I tilfælde av at det viser sig overveiende stemning for militærstreiken bør partiets styre træ i forhandling med landsorganisationens sekretariat og ungdomsforbundets styre for at drøfte detaljerne for planens gjennomførelse, som saa forelægges de respektive organisationers landsmøter til endelig avgjørelse.

I henhold til ovenstaaende vil man indby landsmøtet til at fatte følgende beslutning:

Spørsmålet om militærstreik, som forutsættes støttet av en faglig aktion, omsendes til foreningerne til behandling.

Hvis det viser sig at være stemning for en slik streik, paalægges styret at træ i forbindelse med landsorganisationens sekretariat og ungdomsforbundets styre for at utarbeide forslag til planens gjennomførelse. Denne blir saa at forelægge de respektive organisationers landsmøter til endelig avgjørelse.

Jørgen Dahl, sekretær.

Forslag nr. 25.

Fra Hammerfest ungdomslag „Ungdommens Vel“.

Intet middel bør skyes for avskaffelse av militarismen, derfor maa vort parti aldrig indgaa kompromis med de borgerlige partier. Alt vort arbeide for socialismen maa altid føres paa klassekampens grund.

Laget fordømmer stortingsgruppens handling, idet den stemte for bevilgningen til nøytralitetsvernet. Man mener derved at gruppen har brutt med partiets program som og altid især i kritiske tider bør hævdes klart og bestemt.

Laget mener videre, at gruppen inngensomhelst grund hadde til at stemme for nøytralitetsbevilgningen, og da vort parti ikke har været med at binde vort land til nogensomhelst overenskomst til fremmede magter, pligter det derfor heller ikke at opretholde disse. I tilfælde ikke partiets landsmøte tar bestemt avstand fra denne stortingsgruppens handling vil «Ungdommens Vel» paa ungdomsforbundets førstkommende landsmøte kræve dettes utmeldelse av Det norske Arbeiderparti.

Olaf Kaarby,
formand.

Karl Hansen,
sekretær.

J. A. Larsson,
partiformand.

Forslag nr. 26.

Grorud kredsforening.

Grorud kredsforening av Akers arbeiderparti har vakt motion om, at der paa Det norske Arbeiderpartis førstkommende landsmøte gjøres saadan ændring i partiets programpost angaaende militærspørsmålet, at posten om «almindelig folkevæbning» igjen optas,

Da Akers arbeiderpartis formand er blit utkommandert paa nøitralitetsvern og av andre grunde — har Akers arbeiderparti ikke kunnet behandle dette forslag fra kredsforeningen paa Grorud inden den frist, som er sat for indlevering av forslag til landsmøtet. Jeg har imidlertid faat anmodning som medlem av styret om at gi saadan foreløbig meddelelse som her skedd for om mulig at reservere plads paa dagsordenen, om Akers arbeiderparti skulde slutte sig til det av Grorud fremkastede forslag.

Michael Puntervold.

Kirkelige og religiøse spørsmaal.

Forslag nr. 27.

Fra Drammens soc.-dem. ungdomslag.

«Drammens socialdemokratiske ungdomslag foreslaar- at den paa landsmøtet i 1901 ophævede programpost om partiets stilling til kirkelige og religiøse formaal atter gjenoptages paa programmet.»

Johan Øydegard,
sekretær.

Forslag nr. 28.

Fra Bergens soc.-dem. ungdomslag.

Statskirkens avskaffelse.

Laget uttaler i anledning herav:

Av hensyn til kirkespørsmaalets aktuelle stilling i Norge finder laget at partiet selvfølgelig maa bekjempe forslaget om en saakaldt «Fri Folkekirke» med beskatningsret eller anden statsunderstøttelse. Det er imidlertid lagets mening at det maa kunne gaa an at arbeide for statskirkens avskaffelse uten at komme i skade for at støtte kirkepartiets politik.

Det er forutsætningen at posten opsættes paa partiets principielle program.

Ivar Helleli.

Forslag nr. 29.

Larvik soc.-dem. ungdomslag

foreslaar: Kirkens adskillelse fra staten.

Forslaget innsendt gjennom Larviks arbeiderparti.

Kristian Hansen,
sekretær.

Forslag nr. 30.

Fra Odda arbeiderparti.

Som nyt punkt paa det principielle program og valgprogrammet opføres:

Alle offentlige bidrag til kirkelige og religiøse formaal ophører. De kirkelige samfund blir at betrakte som private foreninger.

Gjert Haga,
p. t. formand.

Tiltraadt av Hardanger kredsparti.

Karl Bothun, formand.

Forslag nr. 31.

Fra Romsdals soc.-dem. kredsparti.

«Da Det norske Arbeiderparti staar nøitralt til de religiøse bevægelser, saa kan ikke partiet billige at man ved taler, demonstrationer og i parti-pressen driver antireligiøs propaganda.»

Motivering:

Det skulde være selvsagt at den socialistiske bevægelse, der staar som forkjæmper for saavel økonomisk som aandelig frihet, ogsaa i videste forstand vilde stille sig tolerant overfor de religiøse. Men det kan ikke negtes at der paa dette omraade mangler adskillig.

Endskjønt vi vel vet at man i realiteten ikke kan gjøre partiet ansvarlig for hvad den enkelte person eller en gruppe foretar sig, saa finder vi dog av hensyn til den store almenhet, at man maa faa en klar og grei uttalelse i dette spørsmaal.

Saalænge saa ikke er skedd, vil partiet vanskelig undgaa at bli bedømt efter enkelte mænds eller underordnede gruppers stilling.

Man vil herunder tilføie at man ved foranstaaende uttalelse paa ingen maate avskjærer sig adgangen til at øve kritik over religiøse organisationer, naar disse ved sin agitation eller sit arbeide forøvrig kommer i strid med de socialistiske krav. Selvfølgelig er det heller ikke meningen, at partipressen skal hindres i at øve saklig kritik overfor de religiøse dogmer, naar denne kritik bygges paa den materialistiske historieopfatning.

Olav Bratseth,
f. t. formand.

Forslag nr. 32.

Fra Blikkenslagernes forening, Kr.a.

Til partiets stortingsprogram:

«Alle bidrag av offentlige midler til kirkelige og religiøse formaal op-hører. Alle kirkesamfund blir at betragte som private foreninger.»

Julius Johansen,
p. t. formand.

Forslag nr. 33.

Fra Foldalens soc.-dem. ungdomslag.

Partiet opbyder alle sine kræfter til religionens bekjæmpelse i sin helhet; da vi mener at religionen er en av arbeiderbevægelsens største hindringer, og ingenlunde kan forenes med socialismen.

Halvard Jensehaugen,
f. t. formand.

Lars Stuedahl,
sekretær.

Alkoholovgivning.

Forslag nr. 34.

Fra Loge „Marcus Trane“, Verdandi' Trondhjem.

Forslag til punkt 1. Program og taktik for stortingsvalgene.
Bekjæmpelse av rusdriktrafikken ved en effektiv indskrænkning av de

bestaaende bedrifter, og krav om folkeavstemning paa spørgsmaalet forbud mot produktion og indførsel av rusdrik.

Motivering:

De arbeidere som har sluttet sig til socialismen, maa være klar over at skal man ramme kapitalismens livsnerv saa maa man angripe brændevinsproduksjonen og militarismen, men det er alt for mange arbeidere som av sine ofte med kamp erhvervede tillæg til den før saa usle løn, tilbakebetaler endog med store renter beløpet i form av kjøpt brændevin. Arbeiderne maa være vidende om at ingen produktiv bedrift utbytter sine arbeidere og sine kunder som brændevinsproduksjonen. Det er derfor en kjendsgjærning skal arbeiderklassen være istand til at kaste av sig slaveaaket saa maa først livsnerven avskjæres ved at tilintetgjøre brændevinsproduksjonen. Vi maa derfor kræve av vore tingmænd, at de reiser kravet om folkeavstemning om hvorvidt produksjonen og indførsel av brændevin skal fortsætte.

W. Kristiansen, formand.

Forslag nr. 35.

Fra Skiens arbeiderparti.

«Lov mot tilvirkning, salg og indførsel av alle berusende væsker som drik, søkes vedtat av stortinget inden utgangen av aaret 1920, med en rimelig avviklingsperiode førend loven træder ikraft».

Partiet vil motivere sit forslag med følgende: Da berusende drik maa ansees som en av menneskehetens og særskilt arbeiderklassens værste fiender, likesom det av taktiske henseende overfor den borgerlige avholdsbevægelse, vil det være klokt at opføre foranstaaende forslag paa arbeiderpartiets stortingsprogram.

Finder vi som socialdemokrater det moralsk stemmende med vor samfundsopfatning at avskaffe dette onde hurtigst mulig, idet vi henviser til det i 1914 midlertidig vedtagne brændevinsforbud, der blev mottat med megen tilfredshet av det norske folk.

Samtidig som den stadige indskibning av brændevin fra utlandet, vakte en sterk misnøie hos folket.

Vi antar derfor at forslag om stedsevarende forbud paa vort program for kommende stortingsperiode vil vinde udet sympati blandt det norske vælgerfolk.

Peder Karlsen, sekretær.

Skolespørmaal.

Forslag nr. 36.

Fra Hægdehaugens kvindeforening, Kr.a.

Hvad kan der fra partiets side gjøres for at avskaffe alt fastlønnet arbeide for barn i den skolepligtige alder?

Naar partiet har opstillet paa sit program en skole for alle samfundets barn, saa er det næste spørmaal: Paa hvilken maate skal alle barn faa den nytte av skolen som den tilsigter at gi alle barn? Men det kan den ikke gjøre saalænge som barn er optat med fastlønnet arbeide i den skolepligtige alder. Barn maa gives fri skal skolen svare til sin hensigt og formaal. Et barn kan ikke holde ut at arbeide paa skolen og i fast arbeide uten at sløves og slites ut og derved tape interessen for skolens gjærning og dermed er den første betingelse for en vel utviklet og nyttegivende skole bortfalldt. Spørsmålet motiveres yderligere paa landsmøtet.

Anna Næss.

Forslag nr. 37.

Fra Odda arbeiderparti.

Punkt 7 i det principielle program.

En forbedret og bekjendelsesfri folkeskole, beregnet paa at tjene som eneste barneskole for barn av alle samfundsklasser. Religionsundervisningen i skolen sløifes som saadan og indføres istedet religionshistorie paa grundlag av den moderne naturvidenskap. Den almindelige historieundervisning omlægges saaledes at krig og i forbindelse hermed staaende begivenheter ikke forklares som følgeværdigt.

Derimot gives grundig undervisning om de ting der har fremmet menneskenes fredelige virke. Undervisning o.s.v. som før.

Som nyt punkt paa det principielle program:

Sundhetslære ogsaa paa det seksuelle omraade i forbindelse med alkohollære indføres som obligatorisk fag i folkeskolen.

Motivering:

Da saa mange fysiske og moralske ulykker der grundet paa uvidenhed og derav følgende letsindighet rammer den opvoksende slekt paa det seksuelle omraade og for den opvoksende ungdom i en høiere sundhetsmoral hvilende paa virkelig kjendskap til den menneskelige organisme og deres forskjellige funktioner vil det være høist paakrævet at der i folkeskolen gives kundskap om ting der paa den mest intime maate har indflydelse paa deres liv.

Gjert Haga,
formand.

Karl Bothun,
formand,
for Hardanger kredsparti.

Forslag nr. 38

Fra A. Buen.

Jeg har længe baaret paa en tanke som jeg nu finder at burde lægge frem for centralstyret.

Det er en kjendsgjerning som ikke kan bestrides, at krigen og krigsmoralen og dermed rustningsviljen har sin sterkeste rot i den *historieundervisning* som hittil er blit den opvoksende slekt tildel. Landenes historie er krigsherrernes og militærets historie. Paa den maate impregneres barnesindene med en livsopfatning og en tro som staar i strid med al virkelig kulturbestræbelse. Ungdommen gaar ut i livet med «troidrisp i øiet»: «Stort tykkes litet og skittent tykkes rent».

Historieundervisningens omlægning paa økonomisk og kulturelt grundlag er efter min mening det viktigste og helt effektive middel til at utrydde «den militære tanke» i folket. Her burde ogsaa ligge en av Internationalens nærmeste fremtidsopgaver.

Men nogen maa gjøre begynnelsen. Og den nærmeste til det tror jeg er Det norske Arbeiderparti.

Hvordan saken skulde gripes an?

Jeg har tænkt mig at der paa landsmøtets dagsorden skulde oppstilles: *Historieundervisningens omlægning* eller lign. Et saklig foredrag og efterfølgende diskussion vilde tænde interessen for spørsmålet.

Men det er jo bare det ydre apparat. Saken bør paa forhaand være praktisk forberedt, saa landsmøtet var istand til at vedta en praktisk *beslutning*.

Denne bør ikke gaa ut paa nogen henvendelse til statsmagterne eller lignende. Det blir bare en orkenvandring.

Den første vanskelighet ligger i at der ikke forefindes nogen tilfredsstillende historisk lærebok for barn. Den maa skaffes tilveie. Og det tror jeg lar sig gjøre.

Først er det da at finde *manden*. Han mener jeg vi har i professor *Koth*. Han besidder de fornødne kvalifikationer og den fornødne videnskabelige autoritet. Spørsmålet er altsaa: Vil han paata sig opgaven?

Mulig det var praktisk at gaa frem paa den maate, at hr. *Koth* først utarbeidet en verdenshistorie paa det av ham hævdede historiske grundsyn, og at derefter særlig pædagogisk kyndige folk bistod ham med utarbeidelsen av en lærebok hensigtsmæssig for barn. Begge dele turde være nødvendig henholdsvis for lærer og elev.

Det næste skritt blev saa en tilsvarende lærebok i Norges historie.

Naar først en eller flere av disse lærebøker forelaa som en kjendsgjering paa Det norske Arbeiderpartis forlag, vilde de uten tvil kunne paa-regne stor avsetning. Der vilde reise sig *kamp* om deres indførelse i skolen. Derved vilde spørsmålets aktualitet yderligere fremhæves. Og under denne kamp vilde den nye historie sikkert nok i stor utstrækning bli *hjemmenes* historiebok. Derved vilde hensigten i adskillig grad naaes, likesom den naturligvis vilde bli anvendt i sosialistiske aftenskoler.

Et ihærdig arbeide for løsningen av den her paaaptekte opgave, mener jeg, er nødvendig av to grunde: en ny historieundervisning er den eneste solide underbygning av vor antimilitaristiske kamp og den er nødvendig for at sosialismen skal «gaa folk i blodet» som et fornufts spørsmål — ikke bare som en troes- og følelsessak.

Med partihilsen
A. Buen.

Forslag nr. 39.

Fra Roverud arbeiderlag.

De fleste er vistnok opmerksom paa det uheldige i, at undervisningen paa vore skoler er altfor uensartet. Den bestemmes for en større del av den enkelte lærers personlige interesser og færdigheter inden de forskjellige fag. Dette virker i høi grad uheldig: En hel skoles elevantal — kuld efter kuld — gaar glip av grundigere undervisning i de grundlæggende fag som norsk, regning o.s.v.

Landsskolen staar i denne retning i en meget uheldig stilling. By-skoler, alle høiere skoler og læreranstalter har, i motsætning til landsskolen, ordnet sig med spesialundervisning i de betydeligste fag for de viderekomne elever. Noget saadant maa ogsaa indføres for de ældre elever paa landsskolen. De maa — de par sidste aar — nyte spesialundervisning i de fag som har betydning for deres fremtid. Før blir ikke utbyttet av skolegangen ensartet og saa godt som mulig for alle.

Jeg tillater mig at indby laget til at sende en anmodning til Centralstyret for Det norske Arbeiderparti om at søke utvirket en forandring i landsskoleloven saaledes, at skolens elever i 2den avdeling blir undervist av spesialister i de mest grundlæggende fag.

Ole Ruud.

Herman Engen,
f. t. formand.

Til stortingsprogrammet.

Forslag nr. 40.

Fra Sarpsborg arbeiderparti.

Under punkt 7 paa stortingsprogrammet foreslaaes følgende passus at utgaa:

Ret for kommunerne til at lægge skat paa jagt- og fiskerettigheter, som eies av private. Hvis skatten ikke betales ved forfald, tilfalder rettig-

heten vedkommende kommune. De indkomne beløp skal anvendes til op-hjælp av jagt og fiske og til erhvervelse av saadannede rettigheter.

Istedetfor denne passus tillater vi os at foreslaa følgende: Vore jagt og fiskelove optas til revision saaledes, at adgangen til at drive jagt og fiske, kan staa aapen for alle og ikke bare bli en sport, der er forbeholdt den enkelte, som er eier av skoge og fiskevand.

Hans M. Davidsen, formand.

Boligsaken.

Forslag nr. 41.

Fra Den kristelige soc.-dem. forening, Kr.a.

Det foreslaaes at arbeiderpartiet tar boligspørsmålet op paa sit program som en uttrykkelig nævnt særlig post.

Den senere tids bolignød i forskjellige byer og industricentrer gjør at arbeiderpartiet likefrem vil svigte sine idealer hvis det ikke nu tok op løsningen av boligspørsmålet paa sit program.

Dette spørsmaal er brændende rundt om i landet; stemningen er vakt for det — endog langt utenfor arbeiderpartiets egne medlemmer — saaledes er Kristiania kommunale baraker, Fornebosaken i Bærum og andet mere i friskt minde hos alle her paa vore kanter av landet.

Den store betydning — for arbeiderne, for arbeiderpartiet og for hele fædrelandet — av at boligspørsmålet faar en hurtig og god løsning, er indlysende. Den er i grunden like saa stor som betydningen av lønsforbedringer o. lign. økonomiske forbedringer, ja større. Ti lønsforbedringer o. lign. har erfaringsmessig let for at reduceres ved at priserne paa livsfornødenheterne stiger sammen med arbeidslønnen. Kan derimot arbeiderne ved samfundets indgripen skaffes adgang til boliger som virkelig kan bli hjem, er dette et gode som har en fast værdi, temmelig uavhengig av prisstigninger. Og ved siden av dets rent materielle værdi, ja over denne, staar dets moralske værd. Leiekasernes barn og ungdom sættes mere end nogen anden ungdom i fare for at bli legemlig og aandelig ødelagt. Men der trænges gode, livskraftige og sunde arbeidere med moralsk ryggrad for med karakterfasthet og fremgang at føre arbeidernes kamp frem til seir, og for at denne seir skal bli til gagn for dem selv og for hele folket. Og hertil hjælper et virkelig hjem sterkere end nærsagt noget andet. Derfor vil arbeidet for at skaffe arbeiderne adgang til virkelige hjem være av allerstørste betydning for fremtiden — baade for fremtidens arbeidere, for arbeiderpartiet og for det hele folk.

*

Programposten kan naturligvis ikke la være først at stille de krav, som er nødvendige for, slik som nu engang forholdene er, at rette paa de værste haardheter i det nuværende system. Der trænges offentlig kontrol overfor den private huseierkapital, offentlig omsorg for at beboelsesleilighetene for smaafolk baade forefindes og blir mest mulig sunde, gode og billige.

Men arbeiderpartiet kan ikke bli staaende herved, hvis det ikke vil opgi sit ideale standpunkt og synke ned til et smaaboerligt reformparti. Som det høiere fremtidsmaai maa sættes en revolution i hele boligvæsenet, saaledes at boligprogrammet blir i overensstemmelse med de principper som arbeiderpartiet allerede har fastslaat i sit jordprogram (§ 16 i det principielle program). Her er disse principper endnu kun gjennomført for landbefolkningens vedkommende; tilsvarende bestemmelser maa indføres ogsaa for byforholdene, for industriarbeidere. Og arbeiderpartiet bør nu paa dette punkt bygge sit program heit ut, idet det hævder sin lykkelige stilling som programparti paa hele dette omraade.

Det idelle maal maa være: hver norsk arbeider som ønsker det maa ha opnaaelig adgang til at skaffe sig eget hjem med haveflæk. Lavere kan maalet ikke sættes, dersom ikke byarbeiderhjemmene under de voksende storbyforhold skal bli hjem av anden klasse — med mindre lys og sol, mindre sundhet og hjemfølelse end andre hjem, dersom ikke arbeiderbarnene under storbyforhold skal bli legemlig svakere, aandelig mere vanvyrdede, mindre knyttet til far og mor og glad i sit hjem end andre norske barn, baade landsbarn og overklassebarn — kort sagt bli av boligforholdene gjort til barn av anden klasse, sammenlignet med andre barn. Reformen i det nuværende kasernesystem strækker aldrig til, selv om de i nogen grad og til en tid kan rette paa de værste mangler, kan de dog umulig føre helt ut av nøden.

For at egne hjem under storbyforholdet ikke skal være bare en forret for overklassen, men bli mulige for arbeiderne, trænges det, at grund- og husbyggningsomkostningerne for byarbeiderne ikke blir saa urimelig meget større end de er paa landsbygden, dernæst at de ikke — i vort kapitalistiske samfund — kræver en kapital som arbeiderne ikke har, og særlig at de ikke binder arbeiderne saaledes til huset, at de blir ulykkelige, om de paa grund av arbeidsledighet eller andre grunde maa flytte fra stedet.

For at opnaa dette trænges forskjellige samfundsforanstaltninger.

Der trænges: 1. I de større kommuner en vidtskynt kommunal sporveispolitikk efter de samme sociale principper som statens jernbanepolitikk — saaledes at arbeiderne ikke nødes til enten at bo indenfor tætbebyggelsen eller miste en væsentlig del av sin fritid paa veien til og fra arbeidsstedet. Fandtes der i og omkring Kristiania de rette sporveiskommunikationer, da vilde hele Kristianas befolkning, hver familie, kunne ha sit hus med have eller potetesaker og likevel paa en halv times tid komme baade til arbeidspladsen og til møter og fornøielser i de centralere bydele.

Dog vilde de bedre kommunikationer for en stor del kun berike tomtespekulanterne og før eller siden gjøre grundpriserne for høie for arbeiderne, hvis der ikke paa forhaand er sørget for at forebygge spekulationspriser. Derfor trænges først:

2. Forkjøpsret og ekspropriationsret for kommuner med arbeiderbefolkning til grundeendom som skal anvendes til bebyggelse med smaa villaer med haveflæk — f. eks. paa $1\frac{1}{2}$ —4 maal jord.

Som det nu er har kommunerne forkjøpsret naar det gjælder at bevare skogen for bygden, men ikke naar det gjælder at skaffe hjem for mennesker. Men selv om skogen er vigtig, saa er hjem for mennesker endnu viktigere. Hadde kommunerne hat forkjøps- og ekspropriationsret til byggegrund til hjem for mennesker, da vilde Fornebosaken i Bærum faat en anden og bedre løsning end den fik.

Ved koncessioner til store industrielle bedrifter maa naturligvis staten paa forhaand dra omsorg for at boligsørsmaalet vil faa tilfredsstillende løsning, — saaledes som i det sidste mere og mere sker.

3. Grunden skal ikke sælges, men bortfæstes. Paa den maate kan det bli mulig for folk uten kapital at skaffe sig grund. — Fæstesummen bør helst være gjenstand for omtaksning fra tid til anden efter værdistigningen.

4. Grunden maa ikke av leieren overdrages til andre uten kommunens samtykke.

Men heller ikke disse bestemmelser vil strække til i de mangfoldige tilfælder hvor bykommuners grænser ikke naar synderlig videre end den allerede eksisterende bebyggelse. Og nabokommunerne er da ofte rike grundeier- og villakommuner som allerede lægger sig paa tverke for enhver arbeiderbebyggelse og enhver hindring av tomtespekulationen utenfor bygrænsen. For at ovennævnte bestemmelser skal bli til noget gagn, slik som vore bygrænser vanligvis nu er, trænges derfor ogsaa:

5. Ret for kommuner til, hvor statsmagterne saa bestemmer, at erholde de samme forkjøps- og ekspropriationsrettigheter (til sporveisanlæg og til bebyggelse) i bestemte nabokommuner. I det hele vil en slik rettighet i det

praktiske liv ikke virke haardhændt, naar statsmagternes samtykke blev sat som betingelse. Men den vil være en yderste nødhjælp, som det overfor vrangvillige nabokommuner mangan gang kan være nødvendig at ha i bakhaanden.

Men tomtepriserne er kun en mindre del av bekostningen ved at faa eget hus. Det gjælder at lette denne byrde, baade ved efter evne at gjøre bekostningen mindre og ved at ordne den saaledes, at folk uten kapital dog kan skaffe sig hus — og ved flytning let kan faa solgt til andre, som heller ikke har kapital at sætte i huset. Vigtig hjælp er boligbanklaan; her maa arbeides for videre utvidelse. Men dernæst maa sørges for at ikke kommunerne selv ved unødige strenge bygningsvedtægter (brandvedtægter etc.), veioparbeidelsesvedtægter o. lign. gjør det hele saa dyrt, at slik bebyggelse allikevel praktisk talt blir en forret for de mere bemidlede. Det er nødvendig:

6. At de byggevedtægter og veioparbeidelsesregler, som kan være nødvendige for tættebebyggelse, i tætte villastrøk eller for tung gjennomkjørselstrafik, ikke anvendes paa slik aapen bebyggelse med smaahus. For denne maa der opsættes helt andre, til det yderste lempelige vedtægter. Som det nu er, blir saadanne vedtægter altfor ofte avfattet uten at det er tat tilbørlig hensyn til smaafolks interesser. Ja man glæder sig mangan gang ved at de nye vedtægter skal sætte en stopper for at smaafolk «skjømmer ut» egnen med sine smaahus, som de kanskje har bygget op med sine egne hænder i fristunder, uten arkitekt og bygmester, for at skaffe sine barn frisk luft, helbred og røde kinder.

Et kommunalt bygningskontor, hvis opgave var at bistaa med tegninger og raad ved husbygning o.s.v., vil ogsaa være ønskelig. Rundt omkring i landskommuner har man nu ansat herredsgartnere for at bistaa med anlæg og drift av haverne. Dette har vist sig fordelagtig. Et slikt bygningskontor for at bistaa med bygning av hjem vilde visselig vise sig fuldt like saa verdifuldt for smaafolk.

Det er klart, at just ved at ta op denne radikale løsning av bolignøden, følger arbeiderpartiet kun sine egne prinsipper; det anvender kun paa bolig-saken de samme grundsætninger som allerede er anvendt paa jordspørsmålet.

Til yderligere klarhet sammenfatter vi tilslut de programbestemmelser som synes at være ønskelig *med hensyn til den særlig her fremhævede side* av boligspørsmålet:

Paa det pricipielle program:

Ny post 17.

Hver norsk arbeider bør ha opnaelig adgang til at skaffe sig eget hjem med have. Til opnaelse herav kræves, foruten det i post 16 nævnte særlig følgende.

a. En vidtsynt kommunal sporveispolitik i de større byer, følgende de samme sociale principper som statens jernbanepolitik.

b. Forkjøpsret og ekspropriationsret for kommuner med arbeiderbefolkning til jordeiendom som skal anvendes til bebyggelse med smaavillaer. Byggetomterne skal ikke sælges, men bortfæstes — med omtaksering av fæstesummen fra tid til anden. Byggegrunden maa ikke av leieren overdrages til andre uten kommunens samtykke.

c. Kommunerne skal, hvor statsmagterne saa bestemmer, faa ret til de samme forkjøps- og ekspropriationsrettigheter til sporveisanlæg og til bebyggelse i bestemte nabokommuner. Ved kossessioner til større industrielle anlæg skal staten dra omsorg for at boligspørsmålet vil faa tilfredsstillende løsning.

d. For strøk med aapen bebyggelse med smaahus skal bestemmes saadanne byggevedtægter, veioparbeidelsesvedtægter og lignende samfundsregler, som længst mulig tar hensyn til ikke ved samfundskrav at fordyre den effektive husleie.

Paa stortingsprogrammet bør optas *punkt b* (foruten de to sidste punkter) og tilføies: Erstatningssummen maa ved ekspropriation ikke overstige gjennemsnittet av de sidste 10 aars skattetakst. Og *punkt c*.

Paa kommuneprogrammet bør optas det øvrige (a; a, slutningen av b og d).

G. Nilsson. p. t. formand.

Kooperationen.

Forslag nr. 42.

Fra Trondhjems arbeiderparti.

Trondhjems arbeiderparti foreslaar at landsmøtet sørger for en utredning angaaende Kooperationen som led i klassekampen.

Jørgen Dahl, sekretær.

Forslag nr. 43.

Fra Sten-, jord- og cementarbeiderforening, Trondhjem.

«Hvilken stilling bør arbeiderpartiet, dets medlemmer og presse indta likeoverfor kooperative selskaper som er bygget paa neutral grund».

S. Støstad.

Forslag nr. 44.

Fra Sarpsborg arbeiderparti.

Under punkt 8 paa stortingsprogrammet tillater vi os at foreslaa som tilføielse til første punkt (altsaa efter Handels- og haandverksbedrifter) «samt at fritta disse for skat».

Hans M. Davidsen.

Kommunetaktik.

Forslag nr. 45.

Fra Uttrøndelagens arbeiderparti.

I forretningsutvalgets møte den 31. januar besluttedes enstemmig:

«I anledning av partiets landsmøte beslutter forretningsutvalget at gjenopta forslag fra sidste landsmøte om at annullere beslutningen om, at socialdemokratiske kommunerepresentanter kan stemme paa et medlem av en anden gruppe til ordfører».

Forslaget fra 1911 var saalydende:

«For at bringe klarhet og ensartethet i vor kommunalpolitiske taktik uttaler landsmøtet:

1. I kommuner, hvor vort parti endnu ikke har mindst halvparten av kommunestyrets medlemmer, maa partiet ikke overta ordførerhvervet ved overenskomst med de borgerlige partier.
2. Kompromisser med borgerlige partier maa heller ikke finde sted paa andre omraader.

Ved valg av komiteer, skolestyrer, ligningsnævnder o.s.v. bør kræves, at forholdstalprincippet blir befulgt».

Idet jeg henviser til det ekstraordinære landsmøtes protokol for 1911 pg. 46 flg. samt landsmøtets protokol for 1912 pg. 59 tillater jeg mig at be saken optat paa kartet for landsmøtets forhandlinger iaar.

Gunnar Kvaal,
forretningsfører.

Forslag nr. 46.

Fra Sylling arbeiderforening, Lier.

Pa arbeiderpartiets landsmøte i Stavanger 1912 vedtoges en beslutning om at partiet under visse forutsætninger kan stemme paa ordfører som ikke tilhører partiet.

Vi er uenige i denne beslutning, da den kan gi anledning til, at enkelte bygdepartier ikk tar det saa nøie med paa hvilke præmisser de indgaar alliance med de borgerlige partier, og da i særdeleshet i de kommuner hvor vort parti har kapret en stor del av sine medlemmer fra venstrepartiet. Disse er som regel lette at faa til at gaa over til venstre naar der først vikes til den kant.

Vi skal kun faa lov til at faa peke paa hvad der hændte ved kommunevalget i Lier aaret 1913.

Vort parti opnaade at faa valgt 17 av herredstyrets 40 repræsentanter. S sammensætningen er 17 socialister, 15 høire og 8 venstre. Vor kommune er inddelt i 4 sogne med følgende sammensætning: Hovedsognet Frogner 9 socialister, 7 høire og 4 venstre; Sylling sogn 4 socialister, 3 høire og 1 venstre; Tranby sogn 4 høire, 2 socialister og 2 venstre; Aassiden sogn 2 socialister, 1 høire og 1 venstre. Vore kommunerepræsentanter avholdt møte den 16. november hvor man behandlade valg paa formænd i de forskjellige sogn og om vor gruppes stilling til ordførervalget. Der vedtoges enstemmig at foreslaa for partiet at gaa til valg paa egen ordfører og viceordfører. Den 30. s. m. behandledes saken paa repræsentantmøte i Lier arbeiderparti, hvor man enstemmig sluttet sig til kommunegruppens forslag om at stemme paa egen ordfører og viceordfører.

Hermed skulde man tro at saken var op og avgjort; men ikke desto mindre blev der sammenkaldt en ekstraordinær generalforsamling den 14. december, dagen før ordførervalget skulde foregaa, hvor der efter en længere debat vedtoges mot 6 stemmer at stemme paa venstres ordførerkandidat. For generalforsamlingen forelaa kun en personlig erklæring fra venstres ordførerkandidat, om han personlig vilde arbeide for indførelse av frit skolemateriel og for at saken læger paa fast løn utredes. Dette var det hele. Venstrepartiet som saadan vil ikke ha noget med vort parti at bestille.

Naar man nu vet, at vort parti ved venstreordføreren stemme kun har flertal i hovedsognet, saa vil enhver forstaa, hvad vi opnaar ved at sætte venstremanden paa ordførerpladsen.

Hvad saken, læger paa fast løn, angaar saa skal hertil kun bemerkes, at ordføreren løfte om at han stemmer for at denne sak utredes har svært liten reel værdi, da dette er en herredsak. I herredet har vi 17 stemmer, hertil kommer ordføreren. Altsaa har vi ingen garanti for at opnaa mer end 18 stemmer for denne saks utredning.

Denne sak har, som det er det ærede centralstyre bekjendt ledet til splittelse inden vort parti her, idet en av vore valgte partifæller, den nuværende viceordfører, paa den ekstraordinære generalforsamling negtet at respektere den faldne beslutning, da han mente det var i strid med ordlyden i Stavangerbeslutningen at stemme paa ordfører som ikke tilhører partiet paa de præmisser som her forelaa, og som følge derav utvovlig hvad vi ogsaa mener.

Da vi mener, at denne beslutning kan misbrukes av de enkelte bygdepartier, tror vi det er langt bedre, den helt fjernes og tillater vi os herved at foreslaa for det ærede landsmøte at fatte følgende

beslutning:

1. Beslutning paa landsmøtet i Stavanger 1912 om at vort parti under visse forutsætninger kan stemme paa ordfører som ikke tilhører partiet, *bortfalder*.
2. Landsmøtet uttaler: Vort parti maa ikke under nogen omstændigheter ved hjælp av andres stemmer forsøke at overta ordførerstillingen i de

kommuner, hvor vi ikke har mindst halvdelen av de valgte repræsentanter.

Likeledes maa vort parti ikke stemme paa ordførerkandidater der ikke tilhører partiet.

Sigv. K. Sylling,
formand.

Martin Holte,
sekretær.

Forslag nr. 47.

Fra kommunalmøtet for smaalenene 1914.

«Det socialdemokratiske kommunalmøde for Smaalenene henstiller til partiets landsstyre at sørge for, at den i 1911 vedtagne taktikbeslutning vedrørende valg paa ordfører og viceordfører blir ændret eller ophævet paa lovlig maate.

Man finder nemlig at beslutningen ingen særlige fordele kan bringe vort parti derimot viser den sig at skape misforstaaelser og en tildels skarp uenighet, som paa flere steder kan virke til skade for partiets enhet».

Carl Jenssen, Moss.

Forandring i skatteloven.

Forslag nr. 48.

Drammens kjøre- og lagerarbejderforening

foreslaar at Det norske Arbeiderparti igjennem sin stortingsgruppe søker at faa forandret mindste indtægtssats for statsskat fra kr. 1000,00 til kr. 1500,00.

Grunden er at statsskat hos en familieforsørger med en indtægt av kr. 1000,00 griper alt for langt ind i de som trænges til det høist nødvendige for livets ophold. Vi er av den mening, at priserne paa livsfornødenheter, fra den tid, et tusen kroner blev fastsat som mindstesats er jaget saa sterkt op, at vi finder forandringen høist paakrævet.

J. Jakobsen,
f. t. formand

Forskjellige forslag.

Godtgjørelse for tapt arbeidsfortjeneste for kommunale tillidshverv.

Forslag nr. 49.

Fra Opløfjordens arbeiderparti.

Det norske Arbeiderparti opretter et fond, som anvendes til godtgjørelse for tapt arbeidstid, samt eventuelt utlæg for arbeiderpartiets repræsentanter i by og bygd ved aktiv deltagelse i kommunale institutioner.

Til fondets tilveiebringelse foreslaaes:

Alternativ 1: At Det norske Arbeiderpartis landsmøde bevilger et grundfond og at den ordinære kontingent forhøies saaledes, at der hvert aar avsættes endel av kontingenten, som vil svare til fondets løpende utgifter i aaret.

Alternativ 2: At Det norske Arbeiderpartis landsmøde bevilger et grundfond og siden at Centralstyret utligner en ekstrakontingent paa hver tilsluttet forening i forhold til medlemsantallet.

Hver forening maa selv bestemme om ekstrakontingenten skal utægges av hvert medlem, eller om den skal utbetales av foreningens kasse.

Til ovenstaaende forslag skal vi faa lov at bemerke:

Naar arbeiderpartiets avdelinger utover landet i by og bygd forsøker efter bedste evne at besette de kommunale institutioner med sine repræsentanter, saa maa man være opmærksom paa, at i de fleste tilfælde vælges mænd, som ved deltagelse i de kommunale institutioners arbeide, straks mister sin dagsløn, den tid vedkommende deltar i ovennævnte arbeide.

Og som forholdet stiller sig ute paa landsbygden, særlig ute i sjødistrikterne saa maa vedkommende, som blir indvalgt i kommunale tillids-hverv reise lange veie for at møtes, enten med dampskib eller anden skyds, og saaledes tilfalder det da disse yderligere utlæg i form av billetpenger eller anden skyssbetaling.

Og naar man tar i betragtning arbeidernes økonomiske forhold, særlig som tiderne nu stiller sig, saa taaler ikke en arbeider noget ekstra utlæg utover det vanlige.

Og følgen vil da bli, at mangen en, som faktisk har betingelser og evner til at utrette meget for vort parti inden de kommunale arbeider, gjemmer sig bort for ikke at komme i betragtning ved kommunale valg, da han paa forhaand vet, at hans økonomiske forhold i hjemmet ikke tillater det.

Og i mange tilfælde blir man da nødt til at late borgerpartiets mænd skalte og valte med sammensettelser av de kommunale institutioner efter disses forgodtbefindende, og arbeiderne vil da i alle tilfælde høste frugterne derav. Vi mener at dette forhold som her er paapekt, og som nu begynder at gjøre sig gjældende, maa kunne gaa an at rette paa her, at ikke partiet lider derved, baade den enkelte forening og det norske arbeiderparti i sin helhet.

Og vi tror at det av os stillede forslag vil delvis raade bod paa dette forhold og at det maa virke derhen, at de mænd som faktisk har evner og vilje til at utrette noget for vort parti og vor store sak ikke lenger gjemmer sig bort, men kommer frem i dagen og kan bli til stor nytte for gjennomførelsen av vort store arbeidsprogram.

Vi maa da paa det bedste anbefale vort forslag og at Centralstyret optar *samme* paa dagsordenen for førstkommende landsmøte.

Forslaget anbefales av forretningsutvalget.

Johs. Solberg,
forretningsfører.

Forslag nr. 50.

Fra Trondhjems og omegns jernbanearb.forening.

Landsmøtet tar under overveielse, opprettelse av et fond til hjelp for arbeidere der i sit tyvende aar vil utvandre.

Emil Dysterud,
f. t. formand.

Forslag nr. 51.

Fra loge „Samhold“ av Verdandi, Stenkjær.

Salg av rusdrik kan ikke foregaa fra lokaler tilhørende arbeiderpartiet eller arbeiderpartiets tilsluttede avdelinger.

B. J. Adde.   *O. J. Wikan.*

Forslag nr. 52.

Fra Arbeiderpartiets kvindeforening Gamle Aker og Fagerborg kreds, Kr.a.

Ingen av partiets tillidsmænd og kvinder bør paa samme tid indeha stillinger som stortingsmand, medlem av kommunestyre, skolestyre, en række av komiteer o.s.v.

Da en enkelt person, selv den dygtigste ikke kan helt tilfredsstillende skjøtte en række av de største og viktigste tillidshverv, uten at enten han — hun — selv eller hvervet lider derved, man finder det ogsaa rigtig at yngre og mere uprøvede kræfter blir benyttet i partiets tjeneste, for derved at øke interessen for arbeidet.

Anna Johnsson, sekretær.

Forslag til program ved stortingsvalgene.

Ved alle valg anerkjender Det norske arbeiderparti kun kandidater, som stiller sig paa partiets hele principielle program.

Som nærmest liggende opgaver for lovgivningsmagten og derfor opgaver, som bør indta en fremskudt plads i agitationen ved forestaaende stortingsvalg, skal landsmøtet peke paa:

1. Almindelig stemmeret i stat og kommune for kvinder og mænd over 21 aar. Bostedsbaandets ophævelse. Folkeavstemning i vigtigere lovsaker. Valgdagen skal være fridag.
2. Folkeskolen utviklet til en fælles barneskole for alle samfundets barn. Frie ungdoms-, fag- og middelskoler, bygget paa øverste folkeskoleklasse. Læsetiden forhøies og landsskolens bringes i høide med byskolens. Skolestyret vælges direkte av kommunens stemmeberettigede. Skolevæsenet henlægges under eget departement.
3. Omlægning av toldskatterne til indtægts-, formues- og arveskat, og disse gjort gradvis stigende. Selvangivelse indføres.
4. Effektive botemidler mot arbeidsløshet. 8 timers arbeidsdag og foreningsretten beskyttet.
5. Almindelig folkepension.
Sykepleien ført over i beskatningen. Ved forandringer i sykeforsikringsloven kræves særlig lettet adgang for kommunerne til at ansætte læger og jordmødre paa fast løn og til at yde fri kur og pleie paa sykehus.
6. a. Avvæbning.
b. Stedseverende nøytralitet.
c. Obligatoriske ubetingede voldgiftsavtaler.
7. Rentefrie laan for ubemidlede til grundforbedringer av mindre jordbruk.
Landkommuner skal sikre sig jord, som til enhver tid kan anvendes til kommunal drift eller arbeiderbruk.
Fortrinsret for kommunerne til laan av offentlige midler til kjøp av jord, skog og andre naturherligheter.
Utvidelse av arbeiderbruk- og boligbanken til at omfatte laan til avbetaling av gjæld paa smaabruk. Forhøielse av laanegrænsen.
Ret for kommunerne til at lægge skat paa jagt- og fiskerettigheter, som eies av private. Hvis skatten ikke betales ved forfald, tilfalder rettig

heten vedkommende kommune. De indkomne beløp skal anvendes til ophjælp av jagt og fiske og til erhvervelse av saadanne rettigheter.

Ret for stat og kommune til at erhverve jordeiendomme og andre naturherligheter som skog, vandfald, gruber og fiskevær ved tvungen avstaaelse.

Denne kommunernes ret bør i første række anvendes ovenfor:

- a. Eiendomme, som eies av utenbygdsboende og selskaper, og
- b. eiendomme, som gjennom længere tid har været drevet saa slet, at samfundet ikke er tjent med det.

Erstatningen skal bygges paa eiendommens virkelige avkastning og maa ikke overstige gjennemsnittet av de sidste 10 aars skatte-takst.

Matrikelskatten avløses av en progressiv grundskat, bygget paa sakkyndig værdsættelse og periodiske takster ved kommunal foranstaltning.

8. Staten bør støtte og ved lov fremelske kooperative foretagender og kommunale handels- og haandverksbedrifter.

Staten og amterne overtar damskibstrafikken, hvorved en planmessig drift av de store kystlinjer og en forbedret ordning av de viktigere lokalruter fremmes.

9. Bekjæmpelse av drikketrafikken ved et lovgivningsarbeide som leder frem til statsforbud.

Herunder:

- a. Ophævelse av rusdriklovens § 7.
- b. Alt salg av rusdrik saavel i by- som landkommuner gjort avhængig av kommunal bevilgning.
- c. Rusdriklovens § 39 gives saadan form, at bystyrene faar adgang til at forhøie avgifterne for smaasalg av vin til 1000 kroner.
- d. Mindst 1 pct. av statens direkte alkoholindtægter avsættes til et fond, som efter stortingets nærmere bestemmelse brukes til bekjæmpelse av rusdriktrafikken. (Indløsning av ældre rettigheter og andet.)

Taktik ved stortingsvalgene.

Landsstyret finder ingen grund til at foreslaa nogen forandring i den av landsmøtet 1912 vedtagne beslutning og anbefaler derfor denne uforandret til vedtagelse for aarets valg i følgende form:

Da det er av den største betydning ved stortingsvalget at bringe paa det rene partiets styrke og antallet av socialdemokratiske vælgere, maa kandidater opstilles i samtlige valgkredse, hvor partiet har avdeling.

Valgalliance med andre partier eller mænd utenfor arbeiderpartiet skal

ikke direkte eller ved stiltiende overenskomst finde sted hverken ved første avstemning eller ved omvalgene.

Nomination av partiets stortingskandidater foretages av de i kredsen boende partimedlemmer under ledelse av den stedlige samorganisations styre, som har at iagttå, at resultatet er uttrykk for det overveiende antal av kredsens partimedlemmer.

Fremkommer der fra medlemmer i kredsen opplysninger om forhold vedrørende kandidaterne eller uregelmessigheter ved avstemningen, som påkræver fornyet avstemning, har samorganisationens styre rett til å foranstalte fornyet nomination.

I kredse, hvor forholdene umuliggjør partimedlemmernes direkte deltagelse i nominationen, kan denne foretages av partiforeningernes valgte representanter for kredsen eller amtet.

Kun de på denne måte nominerte er socialdemokratiets valgkandidater.

Utkast til bemerkninger om de indkomne forslag.

Nr. 1. Landsstyret kan ikke anbefale dette forslag, da partikassen med sine nuværende inntægter umulig kan bære utgifterne hertil.

Det kan derimot ha sin interesse at overveie, om der bør indføres den ordning at representanternes utgifter fordeles likelig på de i landsmøtet deltagende organisationer, en ordning som er meget brukt inden fagorganisationen.

Man vil derfor foreslå følgende for landsmøtet:

Landsstyret anmodes om at overveie at indføre reisefordeling for landsmøtets representanter og i tilfælde træffe foranstaltning til at saadan ordning blir indført ved næste landsmøte.

Nr. 2 og 3. Landsstyret anbefaler ikke disse forslag.

Det første vil ikke føre til nogen større innskrenkning av antallet av møtende representanter, likesom det vil være praktiske ulemper ved ordningen.

Det andet forslag vil føre til en altfor stor innskrenkning i representationsretten og vil heller ikke være retfærdig, da der ogsaa bør tages hensyn til organisationens medlemstal.

Denne sak var forøvrig behandlet på landsmøtet i 1912, hvor den nuværende representationsordning blev vedtatt med stort flertal.

Landsstyret finder derfor at der ikke er grunn til nu at opta denne sak til behandling.

Nr. 4. Landsstyret finder det ikke rimelig, om dets medlemmer skulde fratages stemmeret i landsmøtets almindelige saker.

Det finder heller ikke at kunne anbefale, at der vedtages forbud mot at vælge stortingsmænd ind i landsstyret. Landsmøtet bør ha fri adgang til at vælge de partiføller, som det selv ønsker, til styremedlemmer.

Den foreslaaede forandring i § 7 finder landsstyret ikke at kunne anbefale.

Forslaget angaaende § 9 anbefales ikke.

Landsstyret foreslaar derimot at § 9 p. 3 forandres saaledes :

Partiets stortingsrepræsentanter skal sammen med centralstyret avholde møter saa ofte det av centralstyret maatte findes paakrævet eller naar nogen av stortingsgruppen anmoder derom til raadslagning om taktik og forslag, som foreligger til behandling i Stortinget. Det er centralstyrets pligt at anordne disse gruppemøter, hvortil indvarsling sker av partiets sekretær.

Punkt 4, 5, 6 utgaar og i punkt 7 strykes tallet 4.

Angaaende *valget* av «Social-Demokraten»s redaktør finder landsstyret ikke grund til nu at tilraade nogen forandring heri.

Nr. 5. Landsstyret er mot 2 st. enig i forslaget og foreslaar derfor at der hvor det i § 5 staar *i Kristiania* blir forandret til *i eller ved Kristiania*.

Det forutsettes at hermed menes partiføller, som har sin beskæftigelse i Krisiania men bor utenfor byen.

Nr. 6. Det er en selvfølge at partiet til enhver tid søker at drive mest mulig agitations- og opplysningsarbeide overalt hvor dertil er anledning, og styret maa naturligvis altid være opmerksom herpaa.

Landsstyret finder det derfor overflødig at vedta noget spesielt forslag herom. Et av styrets medlemmer stemte mot denne uttalelse.

Nr. 7. Landsstyret forstaar nok betydningen av at ha en fast agitator til sin raadighet, men er paa den anden side opmerksom paa, at denne ordning kan ha sine svakheter og praktiske ulemper. Man vil derfor foreslaa at spørsmålet blir nærmere overveiet av det kommende styre.

Nr. 8. Landsstyret er enig i at partiet bør støtte arbeidet for socialistisk opplysning blandt ungdommen, men finder at spørsmålet om bevilgninger hertil i likhet med andre saadanne bør overlates til centralstyret og landsstyret.

Nr. 9. Landsstyret er fuldt opmerksom paa betydningen av det her fremholdte, og en begyndelse er gjort med den kommunale avdeling i partiets tidsskrift.

Det skulde derfor synes ganske rimelig, at vore kommunerepresen-

tanter i ethvert fald benyttet denne anledning til at skaffe sig kjendskap til meddelelser om kommunearbeidet.

Hvis interessen og viljen er tilstede, saa er vanskelighetene ved tidskriftets utbredelse ryddet bort, og da kan dette sættes istand til at utkomme oftere og gi saa fyldige opplysninger om alt vedrørende kommunearbeidet, som det overhode er mulig at skaffe. Ved siden derav vil naturligvis partiets kontor fortsætte med at besvare forespørsler og skaffe opplysninger om og materialer til foreliggende saker i den utstrækning som det er overkommelig.

Landsstyret vil selvfølgelig fremdeles ha sin oppmerksomhet henvendt paa disse saker, om der ikke vedtages nogen beslutning herom.

Nr. 10, 11, 12. De her berørte spørsmål angaaende partipressens stilling er under behandling av en av centralstyret nedsatt komité, og resultatet herav vil foreligge senere.

Angaaende opprettelse av et pressefond.

Til landsstyret!

I møte av landsstyret den 15. februar 1914 vedtoges ang. opprettelse av et pressefond følgende beslutning:

«Centralstyret bemyndiges til at nedsætte en komité til at utrede saken og fremlægge forslag saa betimelig at det kan utsendes til foreningerne for at behandles paa landsmøtet.»

Centralstyret opnævnte derefter den 1. september Ole O. Lian, Oscar Ruud, J. Vidnes og Magnus Nilssen til denne komité. Komiteen skal i henhold til det givne oppdrag fremkomme med følgende:

Til landsmøtet paa Hamar 1909 forelaa forslag fra Røstvangens grubearbeiderforening om opprettelse av et saadant fond. Saken besluttet da oversendt en «pressekomité». Denne pressekomité, hvortil valgtes Gunstein Andersson, C. Jeppesen, Chr. H. Knudsen, Ole O. Lian og M. Puntervold, hadde forøvrig forskjellige pressesaker til behandling. Komiteen uttaler i sin indstilling ang. et pressefond følgende:

«Vistnok kunde det være ønskelig om partiet var istand til at støtte de partiorganer, som endnu arbeider med underskud, men det vil for nærværende neppe være mulig at skaffe tilveie et saadant fond uten store ofre fra partimedlemmernes side, samtidig med at der maa ydes betydelige bidrag til valgagitation. Under disse omstændigheter maa komiteen foreslaa, at forslaget om opprettelse av et pressefond for nærværende ikke kan tiltrædes av landsmøtet.»

Under behandlingen av dette paa landsmøtet i Stavanger 1912 uttalte Einar Li sin beklagelse over at spørsmålet skulde utsættes, og mente at sa-

ken kunde realiseres. Han foreslog at centralstyret skulde utstede indbydelse til en kroneindsamling til et saadant fond.

Chr. H. Knudsen uttalte, at valgagitationen krævet saa store ofre, at partifællerne vist hadde nok. Vi har forresten et grundfond. Det er i øieblikket utlaant, men dets endelige anvendelse er fastslaat.

Røsvik fra Aalesund støttet Li's forslag. Indsamlingen kunde utsættes til et senere aar. Li's forslag forkastedes mot 88 stemmer. — (Der var vel 300 deltagere i møtet.)

Senere har spørsmålet ved flere leiligheter været paa tale i centralstyret, og savnet av et saadant fond har vist sig hver gang man har været nødsaget til at avslaa andragender fra partiorganer om laan.

Det av partiets formand paa landsmøtet i Stavanger nævnte grundfond er et beløp paa kr. 1500.00, som av ham er utlaant til «Smaalenenes Social-Demokrat», hvilket beløp med renter efter tilbakebetalingen av Knudsen er bestemt benyttet til et pressefond.

Partiets formand har videre skjænket kr. 500.00 til fondet. Partikassen ydet ogsaa «Smaalenenes Soc.-Dem.» et laan stort kr. 2500.00. Men ved avdrag er nu det samlede laan bragt ned til kr. 3000.00.

Ved forskjellige leiligheter har det videre været nødvendig at forstrække partiorganer med laan, hvorav partikassen og «Social-Demokraten» har utlagt til:

«Bratsberg-Demokraten»	Kr. 700.00
«Nybrot»	« 1000.00
«Ny Dag»	« 1000.00
	<hr/>
	Kr. 2700.00

Av de ovennævnte kr. 500.00, som er git av partiets formand, er kr. 300.00 utlaant til «Romsdølen».

I henhold til centralstyrets tidligere uttalte forutsætning foreslaaes, at de beløp som av partikassen og «Social-Demokraten» er utlaant til forskjellige partiblade gaar til et pressefond, hvorefter dette sammen med det av partiets formand ydede, skulde faa et grundfond paa kr. 6200.00, hvorav kun kr. 200.00 er i kontantbeholdning.

Det vil av ovenstaaende fremgaa, at forholdene har utviklet sig dit hen, at partiets styre har været nødsaget til at yde enkelte partiblade laan og dette sammen med formandens bidrag har paa denne maate tvunget frem et pressefond.

Det kan derfor efter komiteens opfatning ikke være tvil om at landsmøtet nu maa beslutte at oprette fondet og skaffe penger tilveie for at dette kan bli til effektiv nytte for partipressen saa snart som mulig.

Naar det skal overveies utveie til at reise penger til dette formaal, er det ganske naturlig, at man i første række blir staaende ved at henvende sig direkte til partiets medlemmer med anmodning om at yde et bestemt bidrag.

Komiteen er selvfølgelig opmerksom paa at de organiserte arbeidere har ganske betydelige forpligtelser til sine respektive foreninger og paa mange steder til sine lokale partiblade, men man gaar ut fra, at arbeiderpressens store betydning for arbeiderklassens reisning og indflydelse er saa almindelig erkjendt, at partimedlemmerne er paa det rene med, at der ogsaa paa denne maate maa tages et løft for at styrke og befæste vore blades stilling og virksomhet.

Partiets medlemsantal er nu ca. 54 000; herav er der naturligvis endel som staar indmeldt i flere foreninger, saa tallet av den grund maa reduseres noget. Hvis man gaar til at kræve et bidrag av 50 øre av hvert medlem, og det maatte kunne være overkommelig, saa fik man et ganske pent beløp til grundfond.

Denne utligning maatte for at bli fuldt effektiv iverksættes gjennom de enkelte foreninger, som tilpligtedes at skaffe et bidrag svarende til 50 øre pr. medlem.

Foreningerne kunde da ha frihet til at ordne sig, som de fandt formaalstjenlig med at faa ind pengene, enten ved at opkræve bidraget ved merker i 5 gange 10 øre, ved at arrangere tilstelninger som ga indtægt, eller paa anden maate.

Denne indkrævning kan naturligvis ikke sættes igang iaar, da valget stiller store krav til partiforeningerne og medlemmerne, men den maa ordnes i løpet av aaret 1916 efter centralstyrets nærmere bestemmelse.

Komiteen er videre av den opfatning, at der ogsaa maa søkes at skaffe fondet noget bidrag paa anden maate, og om mulig aarlige tilskud. Dette maa kunne ordnes ved at de partiblade, som gir overskudd, tilpligtes at indbetale til fondet en nærmere fastsat andel av dette.

Men før dette kan ske, maa der vistnok træffes visse ensartede bestemmelser og regler for regnskapsførsel m. v. for bladenes vedkommende, likesom der naturligvis maa tages hensyn til de enkelte blades økonomiske stilling og forhold forøvrig.

Komiteen mener derfor at beslutningen om partibladenes bidrag først bør iverksættes efter landsstyrets nærmere bestemmelse.

Komiteen har videre utarbeidet nedenstaaende forslag til regler for Det norske Arbeiderparti's Pressefond:

1. Fondets midler, som indestaar i bank, bestyres av centralstyret.
2. Fondets midler anvendes til at yde godkjendte partiblade laan.

3. Ansøgning om laan av fondet indsendes av vedkommende bladstyre og partiorganisation ledsaget med nøiagtige oplysninger om bladets stilling og drift samt om nødvendigheten av laanet og dettes anvendelse.
4. Centralstyret bevilger laan indtil kr. 500.00.
Hvis der inden centralstyret ikke er enstemmighet om et saadant laans indvilgelse eller avslag, kan minoriteten eller enkelte av denne forlange ansøgningen behandlet av landsstyret.
Ansøgning om laan over kr. 500.00 skal med centralstyrets uttalelse forelægges landsstyret til avgjørelse.
5. For laanebeløpet svares 5 pct. rente og 10 pct. avdrag pr. aar, av det oprindelige beløp. Indbetaling sker til partiets kontor i efterskudd hvert halvaar.
6. De organisationer, som eier og utgir bladet, hefter ogsaa for laanet og er ansvarlige for punktlig betaling av renter og avdrag.
7. Forandringer i fondets regler, anvendelse av dets midler i andet partiøiemed — eller andre spørsmal vedrørende fondet, besluttet av landsstyret med almindelig flertal.

Komiteens forslag blir efter dette, at der foreslaaes for landsmøtet at vedta følgende beslutning:

1. Der oprettes et pressefond for de av Det norske Arbeiderparti i henhold til dets love godkjendte partiblade.
2. Til dette fond paalægges de enkelte partiforeninger i aaret 1916 at skaffe et bidrag svarende til 50 øre for hvert medlem.

Efter landsstyrets nærmere bestemmelse kan partibladene tilpligtes aarlig at indbetale til fondet en nærmere fastsat andel av hvert aars driftsoverskud.

Kristiania i mars 1915.

Ole O. Lian.

Jacob Vidnes.

O. Ruud.

Magnus Nilssen.

Landsstyret er enig i komiteens forslag.

Nr. 13. Landsstyret erkjender betydningen av, at partipressens personale kan opnaa den tryghet og støtte som ligger i en pensionsordning.

Men de samme betragtninger maa ogsaa gjøres gjældende overfor alle andre lønnede tillidsmænd inden arbeiderorganisationen. Hvis noget i den retning skal foretages bør man overveie spørsmålet om en pensionsordning for alle organisationens lønnede folk, men dette er selvfølgelig en meget stor

og omfattende sak, som da i tilfælde kun kan løses ved samarbeide med de forskjellige faglige organisationer.

For om mulig at kunne faa tat saken op til behandling foreslaaes at denne overlates landsstyret til nærmere overveielse og utredning.

Nr. 14. Da utgivelsen av et barneblad vel er tænkt at skulle ske ved partiets hovedorgan foreslaaes saken oversendt landsstyret til overveielse.

Nr. 15—26. Militærspørsmålene er behandlet av en av landsstyret nedsat komite, hvortil henvises.

Landsstyret er enig i komiteens forslag til forandring i militærprogrammet og indstiller i overensstemmelse hermed.

Et styremedlem stemmer for forslag nr. 18, fra Sarpsborg arbeiderparti.

Nr. 27—33. Partiets forhold til kirken og de religiøse spørsmåal var ogsaa ved behandlingen av programmet grundig drøftet paa det ekstraordinære landsmøte i 1911, hvor det besluttedes at fastholde partiets tidligere standpunkt i saken. De enkelte partifæller maa ha ret og anledning til at tænke og tro om de religiøse spørsmåal hvad de selv finder rigtigst, og partiets program eller beslutninger bør ikke sætte hindringer herfor. Det er et faktum, at der blandt partiets medlemmer er forskjellige opfatninger paa dette omraade; vi pligter at ta hensyn hertil og ikke søke at krænke folks ærlige mening og tro, naar det gjælder ens personlige forhold til kristendommen.

Landsstyret maa fraraade, at der nu vedtages nogen beslutning som forandrer partiets stiling til denne sak.

Nr. 34—35. Under henvisning til partiets program finder landsstyret det nødvendig at vedta noget av disse forslag.

Nr. 36. Ved behandlingen av skolelovene har partiets stortingsmænd bekjæmpet barnarbeidet og tidligere stillet forslag om i lovene at forby dette i størst mulig utstrækning, og stortingsgruppen maa selvfølgelig fortsætte sit arbeide for at faa skjærpede bestemmelser paa dette omraade.

Der er forøvrig nu under utarbeidelse en speciallov i denne sak og stortingsgruppen vil søke at paaskynde dette arbeide.

Nr. 37. Landsstyret er av den opfatning, at spørsmålet om seksuel undervisning for barn er av saa indgripende og vanskelig art, at det trænger endnu at overveies og debatteres før man gaar til at programfæste noget herom

Nr. 38. Partiets formand og sekretær har i henhold til dette forslag konferert med professor Koht om saken, og han har erklæret sig villig til at arbeide med en slik lærebok i historieundervisning. Men paa grund av andet arbeide kan han ikke love at paabegynde dette arbeide før 1916.

Landsstyret er enig i, at der træffes foranstaltninger til at faa dette utført og foreslaar at landsmøtet bemyndiger styret til at foreta det nødvendige i den anledning.

Nr. 39. Foreslaas oversendt stortingsgruppen.

Nr. 40. Landsstyret er enig i at partiet bør søke at faa forandret lovene om jagt og fiskeri, men mener at ogsaa beskatningsveien bør benyttes for atter at faa disse herligheter underlagt offentlig eie.

Et mindretal — 4 medlemmer — stemmer for det indsendte forslag.

Nr. 41. Landstyret er enig i at dette spørsmaal tages op til behandling av landsmøtet og at der bør utarbeides et forslag om dette til optagelse paa programmet for stortingsgruppen.

Styret har derfor besluttet at nedsætte en komite til at forberede saken. Forslag til behandling paa landsmøtet skal bli offentliggjort snarest mulig.

Nr. 42. Landsstyret er enig heri, og foreslaar at styret tar sig av dette.

Nr. 43. Landsstyret henviser til at Arbeidernes faglige landsorganisation paa sin kongres i 1910 utførlig behandlet kooperationen. Paa denne kongres, til hvis avgjørelse henvises, blev der vedtat en resolution om at «forbrukskooperationen» bør søke tilslutning fra hele den arbeidende befolkning. Og kongressen har bevilget midler og igangsatt agitation for tilslutning til kooperationen. Hermed har fagorganisationen besluttet at arbeiderne ikke skal bryte med den bestaaende kooperation, og landsstyret er enig heri.

Nr. 44. Foreslaaes sendt stortingsgruppen.

Nr. 45—47. Beslutningen paa landsmøtet i 1911 herom, som blev vedtat med 212 mot 118 stemmer, var saalydende:

«I kommuner, hvor arbeiderpartiet ikke har mindst halvdel av kommunestyrets repræsentanter, maa partiet ikke søke at overta ordførerhvervet ved stemmer utenfor vort parti medmindre spesielle og saklige grunde taler derfor, saaledes at virkelige fordeler for de arbeidende klasser kan opnaaes og saker av utpræget demokratisk art fremmes.

Under den samme uttrykkelige forutsætning kan ogsaa arbeiderpartiets repræsentanter stemme paa mænd til ordfører og viceordfører, som ikke tilhører arbeiderpartiet.»

I begrundelsen for beslutningen er fremholdt: «Det er en selvfølge, at kommunerepræsentanternes optræden og fremgangsmaate først behandles og avgjøres av gruppen sammen med den stedlige organisations styre eller repræsentantskap.»

Det er altsaa overlatt til de stedlige organisationers avgjørelse paa hvilken maate de i visse tilfælder finder det tjenligst at indrette sig.

Et forslag til landsmøtet i 1912 om at ophæve nævnte beslutning blev av landsstyret foreslaat ikke tat under behandling, hvilket ogsaa vedtoges av landsmøtet.

Landsstyret kan ikke indse, at det er paakrævet nu at forandre eller ophæve beslutningen av 1911.

3 av styrets medlemmer stemmer for at den nævnte beslutning ophæves.

Nr. 48. Landsstyret er enig i forslaget. Da partiets politik gaar ut paa ved alle anledninger at søke at faa lettet byrderne for de i økonomisk henseende daarlig stillede, gaar styret ut fra at stortingsgruppen ogsaa er opmærksom paa denne sak.

Nr. 49. Dette spørsmaal blev behandlet av landsstyret i møte den 16. februar 1914, hvor det vedtoges:

1. «Stortingsgruppen anmodes om at fremsætte forslag til forandring i formandskapslovene sigtende til at der ydes godtgjørelse til kommunerepresentanter.
2. Erstatning til partiets kommunerepresentanter bør fremdeles indtil videre ordnes av de lokale organisationer.»

Landsstyret anbefaler at landsmøtet slutter sig hertil, da det anser det for uoverkommelig at ordne en saadan godtgjørelse for det hele land.

Til partiets nuværende 1787 kommunerepresentanter vilde bare et møte á kr. 3.00 til hver, beløpe sig til kr. 5 361.00.

Selv om man ikke regner mer end 10 møter om aaret, saa kommer vi endda op i en sum av kr. 53 610.00. Hertil kommer saa vore representanter i alle andre kommunale institutioner, som kanske er et lignende antal.

Nr. 50. Forslaget anbefales ikke av landsstyret.

Nr. 51. Landsstyret henviser til den av landsmøtet i 1911 vedtagne beslutning saalydende:

— «at partiets *foreninger* og presseorganer snarest [maa søke at avbryte enhver forbindelse med alkoholkapitalen].»

Nr. 52. Anbefales ikke av landsstyret.

De enkelte partiorganisationer faar selv avgjøre hvem de vil vælge i sine tillidsposter.

Partiets stilling til militarismen.

Indstilling

fra den av arbeiderpartiets landsstyre nedsatte komite
av 15. februar 1914.

I møte den 15. februar 1914 vedtok arbeiderpartiets landsstyre følgende beslutning:

1. En komite opnævnt av landsstyret og som forutsættes at samarbeide med en tilsvarende komite fra landsorganisationens sekretariat utarbeider en fremstilling av militærspørsmålets nationale og internationale stilling efter Wienerkongressen og i forbindelse dermed forslag til beslutning for landsmøtet i 1915.
2. Komiteens arbeide ledsaget av landsstyrets beslutning omsendes saa betids til organisationens avdelinger, at disse faar anledning til at drøfte spørsmålet paa forhaand.

Til medlemmer av komiteen opnævnte landsstyret Jacob Vidnes, Kyrre Grepp og Carl Bonnevie og landsorganisationens sekretariat Ole O. Lian og Sverre Iversen. Som det fremgaar av ovenstaaende beslutning var det en fremstilling av militærspørsmålets nationale og internationale stilling *efter* Wienerkongressen komiteen skulde utarbeide, og komiteen kunde derfor ikke sammenkaldes til møte før kongressen var holdt. Imidlertid forhindret krigens utbrudd avholdelsen av den internationale socialistkongres i 1914. Dermed bortfalt forutsætningerne for en del av komiteens mandat. Desuten viste det sig, at internationalen og socialdemokratiet i de forskjellige krigførende lande indtok en saadan stilling til krigen og militarismen at det maatte fremstille sig som hensigtsløst at gi en utredning av militærspørsmålets nationale og internationale stilling nu. Internationalens stilling paa Kjøbenhavnerkongressen og den ekstraordinære kongres i Basel er klar. Derimot har de forskjellige landes socialdemokratiske partier ikke været be

stemte og klare i sine opfatninger av socialdemokratiets nationale og internationale forpligtelser overfor militarismen og krigen. Dertil kommer at krigstilstanden i de forskjellige lande sandsynligvis efterhvert som tiden gaar og krigens ødelæggende følger og rædsler økes, vil bringe saa megen gjæring i arbeiderklassen, at man kan haabe, at den og dens organisationer før eller senere helt vil frigjøre sig for nationalismen og komme til at optræde med en ganske anden magt mot militarismen og krigen end hittil. En skildring av disse forhold som de nu arter sig, vil saaledes neppe komme til at svare til den virkelige stilling i fremtiden.

Imidlertid er komiteen av den opfatning, at diskussionen i Det norske arbeiderparti om militærspørsmålet i de sidste aar har vist, at det er nødvendig for partiet at gjøre klart, hvad *det* mener med *sit* militærprogram, med *sin* stilling til militarismen, til rustningerne og til de nationale, sociale og folkeretslige forhold som berøres av dem.

Der har været nævnt inden komiteen, at man nu under krigssituationen ikke burde gaa til nogen endelig omredaktion av selve programposten, men at landsmøtet kun gjennem en resolution uttalte sin tilslutning til komiteens opfatning av programpostens indhold. Man har dog ment at komiteens mandat forpligtet den til at forme sin opfatning som et forslag med hensyn til programposten.

Komiteen finder det at ligge utenfor dens mandat at ta standpunkt til det i den senere tid drøftede spørsmål om, hvorvidt arbeiderklassen i fredstid bør søke at desorganisere militærvæsenet ved militærstreik, støttet av faglig aktion, men vil under henvisning til den beslutning som blev vedtat av fagkongressen i 1913, anse det for heldig, at dette spørsmål underkastes en grundig drøftelse i foreningerne.

I det som her er sagt er hele komiteen enig. Derimot har komiteen ikke opnaad enighet om, hvad arbeiderpartiets program bør indeholde.

Flertallet, Grepp, Iversen, Lian og Vidnes, finder, at partiet nu bestemt maa fastslaa det som altid har været meningen med vort nuværende militærprogram, at med «militarismens avskaffelse» mener partiet fuldstændig avvæbning, gjennemført saasnt det har faat flertal, uten hensyn til hvordan avvæbningsspørsmålet staar i andre lande, uten hensyn til om et eller flere av disse vil avvæbne eller ikke.

At dette er partiets principielle og forpligtende program skal dog ikke være til hinder for, at partiets repræsentanter, saalænge de er i mindretal med sin opfatning, søker at mindske militærbudgetterne ved at stemme for de mindste bevilgninger, hvor der ikke er spørsmål om at hindre enhver bevilgning. Likesom de selvfølgelig bør stemme for beslutninger som kan lette vernepligtsbyrden for det arbeidende folk saalænge de ikke kan faa den

ophævet. Dette blir ikke at opfatte som en anerkjendelse av det militære formaal, hvortil bevilgningen gaar.

Flertallet er fuldt opmerksom paa hvad der er fremholdt om ønskeligheten av en fællesoptræden av socialdemokratiet i de tre skandinaviske lande, og er enig i at der bør gjøres noget for at opnaa en saadan. Men paa en slik eventualitet kan man ikke bygge programmet. Vi kan ikke binde os til det samme tempo i avrustningsarbeidet som i andre lande. Skulde forholdene efter verdenskrigen imidlertid medføre, at en ensartet sterk antimilitaristisk optræden av socialdemokratiet, særlig i de tre skandinaviske lande, blev mulig, saa er det klart, at Det norske arbeiderparti av al magt vil medvirke hertil. Men som med alt reformarbeide forøvrig, vil det bli slik, at i det land hvor sosialismen vinder først frem, der blir saken tidligst realisert. At det ene land trækker det andet med sig er bedre end at det ene land venter paa det andet, naar det gjælder at avskaffe et onde som militarismen. Kan en fællesoptræden imidlertid føre til en *hurtigere* løsning, da er den fra alle sider set den bedste.

Militærvæsenet staar for socialdemokratiet som det krasseste utslag av det privatkapitalistiske samfundssystem. I alle land besmykkes militarismen med navnet «væbnet forsvar». Men netop dette væbnede forsvar har vi set kan være en medvirkende aarsak til at et land føres ut i krig. Og vor kamp mot militarismen maa derfor konsekvent føre til avvæbning.

Vi er motstandere av det væbnede forsvar, fordi det bringer samfundet saa voldsomme utgifter og kræver saa store ofre av de vernepligtige, at det lammer statens og de enkelte borgeres økonomi. Disse utgifter dækkes ved direkte og indirekte utbytning av den produktive virksomhet i samfundet. Og de bidrager derfor i høi grad til at berøve arbeiderne frugterne av denne, samtidig som de hemmer arbeiderklassens arbeide for social frigjørelse og for samfundets erobring og utviklingen av landets næringer. Da en større del av de ordinære statsindtægter medgaar til militærutgifterne, tvinges staten til at drive en laanepolitik, som bringer landet i stadig dypere avhengighet til den inden- og utenlandske kapitalisme. Det vil bli av den mest indgripende betydning for det hele folks fremgang og lykke, naar de millioner som nu gaar til forsvaret, kan bli brukt til fremme av vort partis kulturelle og materielle program.

Vi er motstandere av militærvæsenet, fordi dette er et farlig vaaben i den herskende klasses haand mot arbeiderklassens aktion for bedring av sine kaar.

Vi er motstandere av det væbnede forsvar, fordi vi er overbevist om, at den militærmagt, vort land kan tænkes at kunne holde, ikke vil kunne være til et virkelig værn, men tvertimot til en fare for landets selvstændighet og nøytralitet. Vi er et litet folk i et stort og vidstrakt land, hvis kyster lig-

ger ut mot have, som helt beherskes av verdens største stormagtsflaater. Det er fuldstændig umulig for vort folk at skape et kystforsvar, som kan værne landet mot disse flaater. Det samme gjælder forsvaret av den del av landegrænsen, som vi har fælles med verdens største militærmagt. Det er daarskap at indbilde vort folk, at det militært kan forsvare denne grænse, om vedkommende stormagt vilde angripe den. Med vort østlige og sydlige naboland er der nu heldigvis ingen fare for at vi kan komme i krigersk konflikt. Det er alle enige om, og vi kan trygt se bort fra enhver tanke paa at ruste mot dem.

Vi mener saaledes, at Norge, uten hensyn til om andre magter vil gjøre det, bør avvæbne og derved gi uttryk for sin stedsevarende nøytralitet.

Dette bør faa et klart uttryk i programmet og vi foreslaar derfor at partiet istedetfor posten: «Militarismens avskaffelse» kort og godt sætter: «Avvæbning».

Flertallet er opmerksom paa de folkeretslige sider dette spørsmaal har. Det blir i almindelighet hævdet, at de folkeretslige nøytralitetsregler, som nu findes i Haagerkonferansens nøytralitetstraktater bygger paa den forutsætning, at vi holder et væbnet forsvar, og at vi ikke kan vente vor nøytralitet respektert uten et saadant. Den nuværende krig har imidlertid lært os, at en væbnet nøytralitet ikke gir større værn for et lite land mot krigens ødelæggelser end en uvæbnet, og at der hviler megen uklarhet over rækkevidden av de folkeretslige regler om nøytralitetens forsvar. Men de hindringer, som de nævnte traktater maatte lægge for avvæbningen, kan i ethvert fald ryddes av veien ved, at de opsies, og dette kan ske naarsomhelst med et aars varsel. Norges integritetstraktat av 1907 kan neppe direkte være til hinder for avvæbningen, men kan dog gi anledning til indblanding fra de fremmede magters side. Den maa derfor kræves opsagt inden 9. februar 1916, da den ellers blir bindende 10 aar til. Vi finder det dog ikke nødvendig at partiets stilling til disse traktater faar særskilt uttryk i programmet.

Det er selvsagt at vort parti av al kraft vil arbeide for at vor nøytralitet og integritet sikres ved folkeretslige avtaler paa avvæbningens grund. Der er heller ingen grund til at anta, at slike avtaler vil støte paa uoverstigelige vanskeligheter. Men avvæbningen bør dog ikke gjøres avhengig av, at disse avtaler forut er istandbragt. De vil muligens først naaes naar landet for alvor realiserer avvæbningsprogrammet og saaledes komme som en følge av beslutningen om avvæbning istedetfor at være avsluttet forinden.

Programposten vil bedre kunne gi uttryk for denne opfatning om der istedetfor «oprettelse av internationale nøytralitets- og voldgiftsavtaler» kort og godt sættes: «stedsevarende nøytralitet». Og flertallet vil derfor foreslaa en saadan redaktion.

Som en konsekvens av dette vort standpunkt at opretholde en stedsevarende uvæbnet nøytralitet, finder vi, at posten om voldgiftsavtaler bør opretholdes. Dog maa posten gi klart uttrykk for, at de voldgiftsavtaler, vi indgaar, skal være ubetinget forbindende, at *alle* tvistemaal mellem Norge og andre lande, som ikke kan løses paa anden fredelig vis, skal løses ved voldgift.

Flertallet vil tilslut tilføie, at det har formet sin opfatning i dette spørsmål ut fra den av Internationalen hævdede erkjendelse: at alle nationer har ret til fri og ukrænket selvstændighet. Vi vil at Norge skal være et frit og selvstyret land, hvor alle har lik lod og del i alle landets natur- og kulturrigdomme, uavhengig av inden- og utenlandsk kapitalisme. Vi er da ogsaa overbevist om, at vort land bare vil kunne naa og bevare en slik uavhengighet og selvstændighet ved det program, som flertallet foreslaar. Den rustningspolitikk, som vore motstandere opretholder og utvikler, vil derimot føre landet ned i stadig dypere avhengighet av kapitalismen og medføre fare for indblanding fra de regjeringer, som repræsenterer den i Norge anbragte utenlandske kapitals interesser. Rustningspolitikken vil lægge end død haand over den sociale og kulturelle utvikling og derved svække vor evne til at hævde os blandt nationerne paa det eneste omraade, hvor vi har betingelser for at gjøre os gjældende.

I henhold til ovenstaaende, og med det uttrykkelig forbehold, at kun den her fremholdte opfatning lægges i det, foreslaar komiteens flertal post 9 paa arbeiderpartiets program formet saaledes:

9. a. Avvæbning.

b. Stedsevarende nøytralitet.

c. Obligatoriske ubetingede voldgiftsavtaler.

Komiteens medlem *Bonnevie* anfører:

Neppé nogen socialdemokrat, som anerkjender vort nuværende militærprogram, kan ha noget at indvende mot flertallets *konklusion* (programforslaget).

At partiet allerede nu med militarismens avskaffelse mener «avvæbning» bør være uomstridt. At vore voldgiftsavtaler skal være «ubetingede» og omfatte alleslags tvistigheter er sikkert ogsaa alle enige om, og at vort maal er stedsevarende nøytralitet» er selvfølgelig.

Og selv om det vilde ha sine fordele, at programmet nærmere angav hvorledes partiet stiller sig til de folkeretslige og internationale spørsmål, som staar i forbindelse med avvæbningen, kan det ikke indvendes noget særlig imot, at vi i valgprogrammet nøier os med en kort og grei prinsipiell uttalelse. Derved skyver vi avvæbningen i forgrunden under den offentlige diskussion, mens det overlates til storting og regjering under fuldt ansvar

at løse de spørsmåal av international eller folkeretslig art, som vil melde sig, naar avvæbningen skal gjennomføres.

Jeg har saaledes ikke noget imot flertallets *konklusion*, om jeg end vilde anse en uttalelse fra landsmøtet om, at der «med militarismens avskaffelse menes i programmet *avvæbning*» for tilstrækkelig.

Derimot mener jeg, at flertallets *begrundelse* og dets fortolkning av programmet tildels er ensidig og tar for lite hensyn til de spørsmåal av international art, som melder sig ved avvæbningens gjennomførelse.

Et politisk valgprogram er jo ikke bare uttrykk for hvad man kræver av statsmagterne, men hvad man *selv* vil gjennomføre, hvis man ved valget opnaar flertal. Og naar man som flertallet hævder, at «Norge skal være et frit og selvstyret land», maa avvæbningen selvsagt gjennomføres med samme hensyntagen til spørsmålets forskjellige sider som ellers ved vore programposter. Vi kan paa den ene side ikke nøie os med stadig at søke rustningerne indskrænket, mens avvæbningen staar som et fjernt fremtidsmaal. Men paa den anden side maa avvæbningsaktionen her i Norge gjennomføres slik, at vi ikke resikerer indgrep i vor handlefrihet. Viser det sig, naar vi opnaar flertal og skal gjennomføre avvæbningen, at stormagterne ikke vil anerkjende et helt avvæbnet lands selvstændighet, kan vi f. eks. bli nødt til at beholde et minimum av militært forsvar, selv om vi er fuldt paa det rene med at dette militært set er betydningsløst

Vi kan ogsaa midt under en europæisk krig, og førend avvæbningen er en kjendsgjerning bli *nødt* til at godkjende beskedne militære nøytralitetsforanstaltninger, ikke fordi vi selv tillægger dem virkelig betydning overfor stormagternes hære og flaater, men fordi de utfylder nøytralitetsavtaler og nøytralitetserklæringer, som har vist sig nyttige og bidrar til at vi ikke indblandes i krigen.

Naar selve programmet ikke i detalj anviser hvorledes avvæbningen skal gjennomføres og hvilket hensyn der skal tas til stormagternes stilling eller til den sedvansmæssige eller traktatmæssige folkeret, sier det sig selv, at partiets stortingsgruppe paa et hvert skridt maa følges med opmerksomhet, og meget kunde tale for uttrykkelig at kræve avvæbningsspørsmålet gjort til gjenstand for *folkeavstemning* overensstemmende med vort principielle krav om folkeavstemning i viktigere lovsaker. Men i ethvert fald kræves det, hvis man ad parlamentarisk vei skal opnaa avvæbning, ikke bare at stortingsgruppen til enhver tid holder avvæbningskravet i forgrunden, men der kræves samtidig et omfattende og initiativrikt arbeide for fredsavtaler, fredsforbund og for folkeretslig anerkjendelse av uvæbnede staters ret til at leve sit eget selvstændige liv.

Alene paa denne maate kan vi opnaa et parlamentarisk flertal som av fri overbevisning slutter sig til vor antimilitaristiske politik.

Med de forbehold som her er gjort, kan jeg slutte mig til flertallets programforslag, men forsaavidt flertallet hævder, at dets *begrundelse* skal være bindende i alle enkeltheter for partiets tillidsmænd maa jeg forbeholde mig, at dette blir gjenstand for særskilt avgjørelse fra landsmøtets side.

Forslag om opprettelse av fredsforbund.

Kristiania, den 16. september 1914.

Hr. redaktør J. Vidnes,

Her.

Fra Tønsberg arbeiderparti er til centralstyret indkommet et av partifælle Guldbrandsen utarbeidet forslag med motivering om opprettelse av et fredsforbund mellom landene.

Tønsberg arbeiderparti har i møte, hvor saken behandledes, enstemmig vedtat følgende beslutning:

«Tønsberg arbeiderparti» samlet til møte tirsdag den 31. mars 1914 gir sin tilslutning til H. A. Guldbrandsens fremstilling om opprettelse av fredsforbund mellom landene og anmoder centralstyret for Det norske arbeiderparti i tilfælde dette slutter sig til planen at foreta det nødvendige skritt for at denne tanke av den internationale kongres i Wien kan bli sat ut i livet».

I centralstyrets møte den 15. ds. besluttedes nævnte forestilling oversendt den av landsstyret opnævnte «militærkomite» til behandling. Den følger hermed vedlagt.

Med partihilsen
(Sign.) *Magnus Nilssen.*

Tønsberg 14. februar 1915.

Centralstyret for det norske arbeiderparti.

Hr. partisekretær Magnus Nilssen!

I tilslutning til den forestilling fra Tønsbergs arbeiderparti, som blev indsendt til centralstyret i april 1914 om «Opprettelse av fredsforbund mellom landene» tillater Tønsbergs arbeiderpartis styre sig herved at fremkomme med forslag til programpost. Da nævnte forestilling ifølge meddelelse fra centralstyret er oversendt den av landsstyret nedsatte komite, som skal behandle militærspørsmålet, og sammen med komiteens øvrige arbeide skal forelægges førstkommende landsmøte, gaar vi ut fra, at den av Tønsberg arbeiderparti indsendte forestilling blir trykt sammen med de øvrige dokumenter til landsmøtet og omdelt til organisationerne, saa landsmøtets repræsentanter faar anledning til i passende tid før landsmøtet at sætte sig ind i vedkommende sak.

Tønsbergs arbeiderpartis forslag til den *internationale* post, der efter vor mening av landsmøtet bør vedtages i forslags form til en efter verdenskrigens ophør sammentrædende international socialistkongres, foreslaaes git saadan lydelse paa alle landes socialistiske valgprogrammer:

«Vort lands tilslutning til et *fredsforbund* med de lande som tiltræder en uopsigelig og stedsevarende forbundstraktat samt uopsigelige voldgiftstraktater, der har følgende hovedbestemmelser:

1. *Alle* opkommende tvistemaal mellem de til dette fredsforbund tilsluttede lande avgjøres ved voldgift som sidste middel istedetfor krig.
2. Paa dette grundlag indgaaes med fredsforbundslandene forpligtelse til militær avrustning i hvert land for sig og efter hvert lands egen bestemmelse for sit vedkommende, naar dette finder tidspunktet dertil beleilig.»

Forslaget til programpost blev enstemmig vedtat i styremøte avholdt idag. Styret gaar ut fra, at da den til centralstyret før indsendte forestilling *enstemmig* er vedtat baade av partistyret og et i den anledning indkaldt medlemsmøte, finder styret det overflødig under disse forhold at indkalde noget nyt medlemsmøte til vedtagelse av ordlyden til et *programforslag* som landsmøtet i tilfælde kommer til at la gaa videre i forslags form.

Med partihilsen
for Tønsberg arbeiderparti

(Sign.) *M. V. Kristiansen*,
formand.

(Sign.) *Harald Hansen*,
sekretær.

I anledning partifælle H. A. Gulbrandsens forslag om oprettelse av et fredsforbund mellem landene vil komiteen uttale, at forslagets punkt 1 indeholdes i komiteens forslag til punkt 9 c i programmet. Punkt 2 i Gulbrandsens forslag kan komiteen ikke akseptere, da det gjør voldgiftsavtalerne til forutsetning for avrustningen. Forøvrig ligger det klart i dagen, at socialdemokratiet hos os som overalt i verden maa arbeide for at gjøre forholdet mellem landene saaledes, at disse kommer til at leve som i et fredsforbund.

Komiteen vil overlate til landsstyret at avgjøre hvorvidt det vil la Gulbrandsens utredning av sit forslag trykke som bilag til komiteens indstilling eller ikke. Det bemerkes, at Gulbrandsen har skrevet en bok om sit forslag; den er utgit av Tønsbergs arbeiderparti.

Kristiania 25. mars 1915.

Jacob Vidnes.

Kyrre Grepp.

Carl Bonnevie.

Ole O. Lian.

Sverre Iversen.